

LA SEGREGACIÓ ESCOLAR A CATALUNYA (II): CONDICIONS D'ESCOLARITZACIÓ

RESUM EXECUTIU

El juliol de 2016 el Síndic va presentar al Parlament de Catalunya un primer informe, *La segregació escolar a Catalunya (I): la gestió del procés d'admissió d'alumnat (2016)*, que alertava sobre els desequilibris existents en els nivells de demanda dels centres i en la seva composició social, i també recordava que les administracions que gestionen el procés d'admissió d'alumnat juguen un paper clau tant en la reproducció de la segregació escolar com en la lluita contra aquest fenomen (a través de la programació de l'oferta, la reserva de places, la zonificació escolar, etc.).

Aquests desequilibris en els nivells de demanda i en la composició social dels centres, però, també es deuen a les característiques diferenciades de l'oferta escolar, que al seu torn es tradueixen en capacitats diferents i desiguals dels centres per atraure determinats nivells i tipus de demanda. En efecte, els centres tenen costos d'escolarització diferenciats (quotes), projectes educatius diferenciats, condicions materials diferenciades (instal·lacions), etc., i aquestes diferències, que són l'objecte d'anàlisi d'aquest segon informe, *La segregació escolar a Catalunya (II): les condicions d'escolarització (2016)*, provoquen, d'una banda, que hi hagi centres amb millors condicions objectives per atraure la demanda que altres i, de l'altra, que hi hagi centres amb condicions d'escolarització més o menys accessibles per al conjunt de l'alumnat i més o menys invocadores de determinats grups socials, que se senten cridats a inscriure's en uns centres i no en uns altres. Aquestes diferències, amplificades sovint per l'ús que determinades direccions fan de l'autonomia de centre i per la manera com determinades famílies afronten la tria escolar, és un dels factors que explica que el nivell de demanda dels centres sigui diferent, i que els diferents grups socials es distribueixin de manera desigual entre els centres.

Val a dir que aquestes diferències en la composició social dels centres acaben repercutint negativament en la configuració dels projectes educatius i, consegüentment també, en la seva capacitat d'atraure demanda. Els centres amb una composició social afavorida, amb caràcter general, acostumen a tenir més recursos procedents de les quotes que paguen les famílies, més capital social, més identificació de la comunitat escolar amb el centre i més participació a les activitats que s'organitzen. Això genera, consegüentment, més capacitat per desenvolupar projectes, més dinamisme o capacitat per part de les AMPA a l'hora de finançar i promoure actuacions que reverteixin positivament en el projecte educatiu del centre, més possibilitats de promoure activitats complementàries i extraescolars organitzades al centre, menys rotació dels claustres de professorat a causa de la menor complexitat educativa que han de gestionar, etc.

Les famílies amb més capacitat de tria, que també tenen més capital cultural i econòmic, i que generalment desenvolupen estratègies d'elecció d'escola més informades i complexes, seleccionen centre en funció del projecte educatiu, de la direcció o del professorat o de la composició social, entre d'altres. **Heus ací l'espiral de reproducció de la segregació escolar: les condicions d'escolarització determinen la composició social dels centres, però aquesta composició determina alhora les condicions d'escolarització, i així successivament.**

Aquesta espiral reforça el risc de configurar una xarxa de centres amb oportunitats educatives diferenciades (i ocasionalment també desiguals) per al seu alumnat: (a) escoles majoritàriament públiques però també concertades, generalment amb una composició social desfavorida i amb projectes educatius socialment estigmatitzats, que, si bé

garanteixen la prestació “bàsica” del servei educatiu en un context d’alta complexitat, pateixen limitacions a l’hora de desenvolupar i consolidar el seu projecte a causa d’una demanda feble i descapitalitzada des del punt de vista educatiu i econòmic; (b) escoles públiques i concertades, amb un perfil social de l’alumnat heterogeni i amb projectes educatius consolidats però no singularitzats, que no generen rebuig però tampoc una gran capacitat d’atracció de demanda, i, finalment, (c) escoles públiques i concertades, generalment amb una composició social més afavorida que el seu entorn, amb projectes educatius “capitalitzats” i sovint també singularitzats i, en part també, distingits socialment, amb capacitat d’atraure demanda, especialment de famílies amb més capital cultural i econòmic amb lògiques de tria més informades i estratègiques.

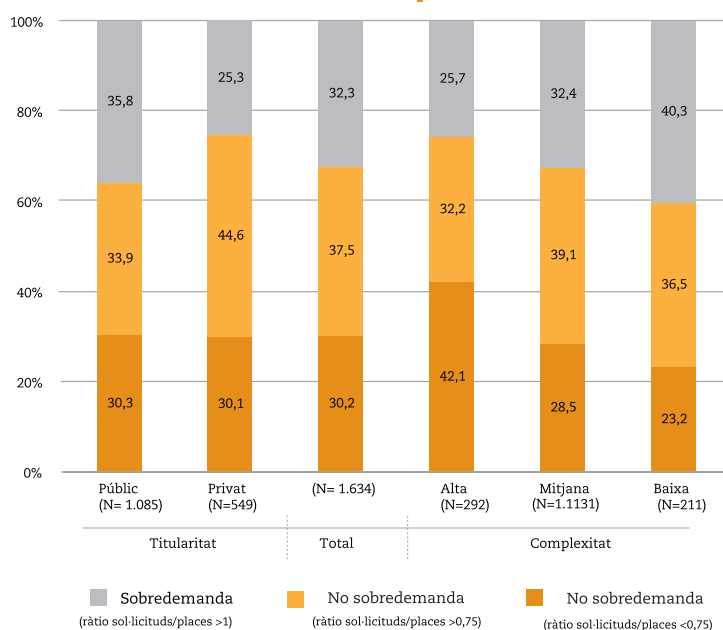
1. Hi ha grans desequilibris en els nivells de demanda dels centres, i aquests desequilibris tenen una clara relació amb la seva composició social

Tot i que hi ha diferències entre municipis, en un mateix territori s’hi acostumen a trobar simultàniament centres amb una demanda consolidada i altres centres amb una demanda feble. Si es prenen com a referència només els municipis amb més d’un centre (on el dret de tria pren més sentit), **en el darrer procés d’admissió d’alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya el 32,3% dels centres va tenir sobredemanda (més sol·licituds en primera opció que places en oferta), mentre que un 30,2%, una demanda feble, menys d’un 75% de places sol·licitades en primera opció sobre el conjunt de l’oferta de places.** Mentre un 6,8% dels centres rep menys d’un 50% de sol·licituds sobre el conjunt de l’oferta de places, un 8,6%, més del 25%.

Per tipologia de centre, són els centres de baixa complexitat els que, en proporció, tenen més sobredemanda (que reben més sol·licituds que places). En canvi, **hi ha més centres d’alta complexitat amb demanda feble (inferior al 75% de l’oferta) (42,1%) que centres de baixa complexitat (23,2%)** (vegeu el gràfic 1).

Aquesta mateixa situació es constata si es valora el nivell de demanda dels centres a partir del nombre de sol·licituds rebudes en el procés d’admissió d’alumnat, independentment de l’oferta de places disponibles. En aquest sentit, s’observa que els centres d’alta complexitat reben, de mitjana, un nombre de sol·licituds més baix que els centres de baixa complexitat. Així, **un 50,0% dels centres d’alta complexitat rep menys de 25 sol·licituds**, mentre que això succeeix en un 19,8% dels centres de baixa complexitat (vegeu el gràfic 2).

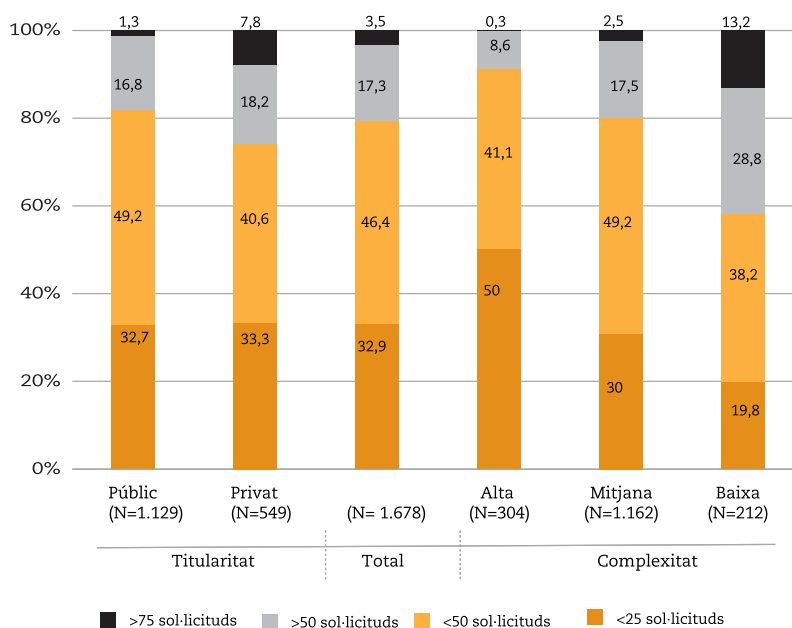
Gràfic 1. Nivell de demanda dels centres en funció de l’oferta, per titularitat i complexitat del centre, en el procés d’admissió d’alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d’Ensenyament.

Nota: Les dades fan referència als centres ubicats en municipis amb més d’un centre escolar amb oferta en el mateix nivell.

Gràfic 2. Nombre de sol·licituds dels centres, en funció de la titularitat i la complexitat del centre, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Nota: Les dades fan referència als centres ubicats en municipis amb més d'un centre escolar amb oferta en el mateix nivell.

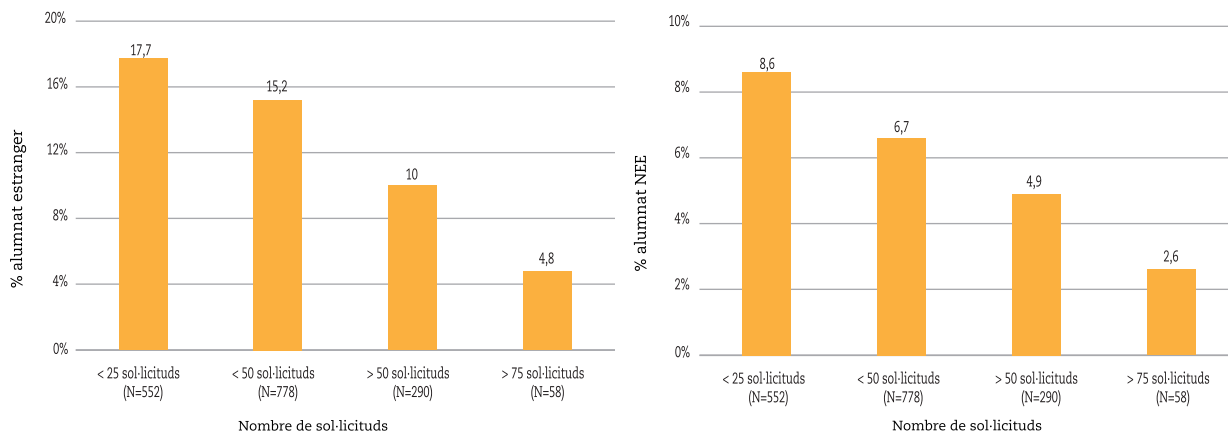
Per titularitat de centre, els centres privats tendeixen a rebre un nombre més elevat de sol·licituds però també una ràtio de cobertura de les places més baixa. És a dir, els centres públics (35,8%) tenen més sobredemanda que els centres privats (25,3%), però hi ha més centres privats amb més de 50 sol·licituds (26,0%) que centres públics (18,1%).

A secundària, el nivell de demanda dels centres està molt condicionat per la disponibilitat de places als centres i per la continuïtat de la matrícula als centres que integren ensenyaments de primària i secundària. L'oferta de places a la majoria de centres concertats (amb oferta de primària) i també als instituts-escola públics és molt baixa en proporció al nombre d'alumnat escolaritzat a 1r d'ESO, atès que els alumnes procedents de primària tenen garantida la continuïtat al centre. Això explica, per exemple, que el 86,5% dels centres privats rebi menys de 25 sol·licituds a 1r d'ESO i que el 65,4% dels centres públics rebi més de 75 sol·licituds.

Aquests desequilibris en els nivells de demanda dels centres, que incorporen enorme tensió en el procés d'admissió d'alumnat (especialment per part d'aquelles famílies que no han pogut accedir al centre escollit), i que posteriorment deriven també en desequilibris en la matrícula, són un indicador dels nivells de segregació escolar del sistema educatiu. Els centres amb demanda feble tendeixen a tenir una composició social més desfavorida i, com a conseqüència d'aquest fet, una valoració social més negativa dels seus projectes educatius, escenari propici per a la reproducció de la segregació.

En aquesta mateixa línia, les dades constaten que **els centres amb una demanda més feble (amb menys sol·licituds i amb una ràtio demanda/oferta més baixa) tendeixen a tenir un percentatge d'alumnat estranger i d'alumnat amb necessitats educatives específiques més elevat que els centres amb una demanda més consolidada.** Així, per exemple, els centres amb menys de 25 sol·licituds tenen, de mitjana, un 17,7% d'alumnat estranger i un 8,6% d'alumnat amb necessitats educatives específiques, mentre que els centres amb més de 75 sol·licituds, tres vegades menys, un 4,8% d'alumnat estranger i un 2,6% d'alumnat amb necessitats educatives específiques (vegeu els gràfics 3 i 4).

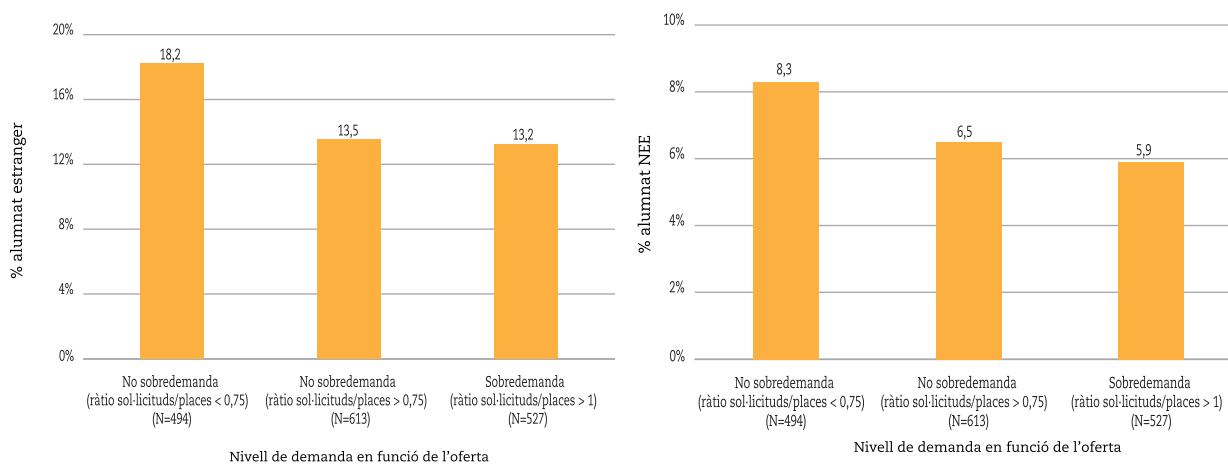
Gràfic 3. Percentatge d'alumnat estranger i amb necessitats educatives específiques per nombre de sol·licituds dels centres, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Nota: Les dades fan referència als centres ubicats en municipis amb més d'un centre escolar amb oferta en el mateix nivell.

Gràfic 4. Percentatge d'alumnat estranger i amb necessitats educatives específiques per nivell de demanda dels centres en funció de l'oferta, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Nota: Les dades fan referència als centres ubicats en municipis amb més d'un centre escolar amb oferta en el mateix nivell.

2. Les desigualtats entre centres en els costos d'escolarització que han de sufragar les famílies, un dels principals factors de segregació escolar

L'existència de quotes d'escolarització diferenciades entre centres marca clarament el marc de tria escolar possible per part de les famílies socialment menys afavorides i selecciona indirectament o directa tant la demanda potencial com la composició social dels diferents centres. No totes les famílies tenen les mateixes oportunitats de triar escola, fonamentalment per raons de caràcter econòmic, perquè no totes poden assumir de la mateixa manera els costos directes (quotes, etc.) i indirectes (desplaçament, etc.) derivats de l'escolarització en un o altre centre.

La diferenciació en els costos d'escolarització que assumeixen les famílies en cada centre són, al seu torn, un factor determinant per entendre la diferenciació dels projectes educatius, que es veuen condicionats per la capacitat de les famílies de finançar projectes i activitats (a través de les quotes) i de generar oportunitats educatives a l'abast dels alumnes. Aquests aspectes dels projectes educatius acaben condicionant l'elecció de centre de les famílies, especialment de les de més capital cultural i econòmic, amb més capacitat de tria i amb una tria més estratègica i informada.

2.1. La persistència de dèficits relacionats amb les quotes per a activitats complementàries, per a material i per a serveis escolars i les aportacions a les fundacions dels centres concertats

■ **Exclusió de les activitats complementàries en centres concertats per no assumir-ne el cost.** Tot i que la majoria de centres concertats no exclouen l'alumnat que no pot fer-se càrrec del cost de l'hora complementària, i que molts desenvolupen actuacions específiques per afavorir-ne l'accessibilitat (beques pròpies, ajuts externs, acords amb la família de pagaments parcials, etc.), hi ha alumnat escolaritzat en centres concertats que té dificultats per sufragar el cost de l'hora complementària i que, per aquest motiu, no roman al centre durant l'activitat. En cap cas es tracta d'una situació generalitzada, però existeix i genera desigualtat.

■ **Manca de gratuïtat de l'activitat complementària per a l'alumnat assignat d'ofici als centres concertats.** Un dels casos paradigmàtics per comprendre com el cost de les activitats complementàries suposa una limitació per a les polítiques d'escolarització equilibrada d'alumnat amb necessitats educatives específiques és que, de vegades, els alumnes amb necessitats educatives específiques que són assignats a determinats centres concertats també són exigits a pagar aquesta quota per accedir a l'activitat complementària, tal com ho fan els seus companys. La supressió dels ajuts que el Departament d'Ensenyament tenia per promoure la corresponsabilitat dels centres concertats en l'escolarització equilibrada d'alumnat, com es veurà més endavant, no ha ajudat a garantir l'accés de l'alumnat amb necessitats educatives específiques (o de l'alumnat socialment desfavorit en general) a aquestes activitats de manera normalitzada.

■ **Dèficits en la consideració real i pràctica de les activitats complementàries com a voluntàries i no lectives.** Si bé les activitats complementàries tenen caràcter voluntari i no lectiu, les activitats complementàries en nombrosos centres concertats no tenen la consideració real i pràctica de "complementària", és a dir, de "voluntària" i "no lectiva", i no hi ha una diferenciació efectiva i clara entre l'horari lectiu i l'hora complementària. Aquesta manca de diferenciació entre l'horari lectiu i l'activitat complementària té a veure en bona part amb l'horari en què es desenvolupa. L'horari escolar en determinats centres concertats s'organitza de manera que **no sempre les activitats complementàries s'ubiquen formalment**

abans o després de l'horari de matí o de tarda. En el marc d'una actuació d'ofici, en què el Síndic va analitzar les activitats complementàries d'una mostra de 24 centres concertats, aquesta institució va constatar que només en un cas l'hora complementària se situava tots els dies de la setmana a última hora del matí o de la tarda. El fet que les activitats complementàries no s'ubiquin abans o després de l'horari de matí, o abans o després de l'horari de tarda, limita les possibilitats de les famílies d'exercir de manera efectiva el dret a la voluntarietat de participació en aquestes activitats.

La manca de diferenciació també està relacionada amb **els continguts que s'imparteixen, que no sempre tenen un caràcter pròpiament no lectiu**, en el sentit que s'utilitzen ocasionalment per al desenvolupament del currículum establert, com si tingués caràcter lectiu sense ser-ho, amb una clara continuïtat curricular amb les activitats lectives. En el cas de l'actuació d'ofici assenyalada anteriorment, en què s'analitzaven les activitats complementàries d'una mostra de 24 centres concertats de diferents municipis, el Síndic va comprovar que, en general, els centres concertats analitzats tenien activitats complementàries vinculades al currículum (llengua anglesa, matemàtiques, llengua catalana, llengua castellana, etc.). En aquest sentit, la resposta del Departament d'Ensenyament reconeix que, en cap cas, durant l'hora complementària no es poden fer activitats curriculars, ja que les activitats complementàries no formen part de la programació oficial. A criteri del Síndic, però, aquesta circumstància no es produeix en tots els casos, quan s'aprofita les activitats complementàries per treballar, encara que sigui per reforçar, els continguts curriculars establerts.

■ **El cost del servei de menjador escolar als centres concertats com a factor de desigualtat en l'accés.** El Departament d'Ensenyament regula el preu màxim dels centres públics però no el dels centres concertats. De fet, el preu del servei de menjador escolar als centres concertats acostuma a sobrepassar amb escreix el preu màxim establert per als centres públics, la qual cosa incrementa el cost d'escolarització en aquests centres i suposa un factor de reproducció de la segregació escolar. El cost del servei de menjador escolar també suposa un factor de desigualtat per a l'escolarització de l'alumnat socialment menys afavorit en el sector concertat perquè aquest sobrepassa l'import que cobreixen les beques de menjador escolar. El Síndic recorda que l'ordenament jurídic estableix el caràcter no lucratiu dels serveis escolars (art. 50 de la LEC), i també el deure de garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés, i discrepa amb el Departament d'Ensenyament a l'hora de considerar que aquesta administració es limita només a rebre la comunicació del centre pel que fa al preu del menjador escolar. El Decret 198/1987, de 19 de maig, preveu que les quotes d'aquest servei siguin autoritzades (no només comunicades) per part del Departament d'Ensenyament (art. 4.2. i 6).

■ **El cobrament d'aportacions econòmiques en concepte d'aportacions a les fundacions i d'accés a serveis amb caràcter "obligatori".** Malgrat que el marc normatiu vigent estableix clarament la prohibició d'imposar a les famílies l'obligació de fer aportacions a fundacions ni associacions, ni establir serveis obligatoris associats als ensenyaments que requereixin aportacions de les famílies, el Síndic constata que en nombrosos centres concertats el pagament d'aquestes aportacions voluntàries o l'ús d'aquests serveis és concebut amb caràcter "obligatori" i normalitzat. En relació amb les aportacions a les fundacions, hi ha centres concertats que reclamen el pagament a les famílies que no ho han fet, tot i el seu caràcter voluntari, i incorporen els impagaments com a deutes de la família amb el centre. Ocasionalment, també hi ha centres que pressionen les famílies que no satisfan aquestes aportacions amb pràctiques clarament discriminatòries i irregulars, adreçades no només als progenitors, sinó també als alumnes.

En relació amb els serveis escolars, els centres poden establir-los i les famílies tenen el deure de satisfer la quota corresponent sempre que voluntàriament hagin decidit fer-ne ús. De vegades, però, aquests serveis afecten directament l'exercici del dret a l'educació i el principi d'equitat, com ara l'atenció a la diversitat, de manera que les famílies es veuen obligades a pagar-los per mantenir una escolarització normalitzada.

■ **Incorporació del cobrament de quotes “voluntàries” a la carta de compromís educatiu de les famílies.** La carta de compromís educatiu és el document establert per la LEC en què s'han d'expressar els objectius necessaris per assolir un entorn de convivència i respecte per al desenvolupament de les activitats educatives en cada centre. El Síndic ha identificat diversos centres que incorporen en aquesta carta, com a compromís de la família, el finançament del centre. Les clàusules introduïdes en la carta de compromís educatiu del centre que comprometen les famílies al pagament de quotes, a criteri del Síndic, incompleixen les previsions recollides en l'ordenament jurídic vigent, des del moment en què s'obliga les famílies a comprometre's a assumir una obligació que prohibeix expressament la legislació en matèria d'educació.

■ **El caràcter lucratiu de les quotes de llibres de text i de material escolar en determinats centres concertats.** El Síndic té constància, a través de les queixes, que en determinats centres, especialment concertats, s'utilitza l'adquisició de llibres de text per part de les famílies per obtenir un marge de benefici, per mitjà d'acords avantatjosos amb les editorials, que de vegades serveix per cobrir altres deutes, però que incrementa el cost d'escolarització en general, i també el cost d'accés als llibres de text. Aquest cas es produeix, per exemple, quan, de vegades hi ha acords entre els centres i les editorials per renovar anualment els llibres de text o per impedir el desenvolupament de “bancs de llibres” o programes de reutilització de llibres que puguin reduir el volum de venda, a canvi de descomptes o determinats avantatges econòmics, que poden repercutir en les famílies però també repercuteixen en els centres. O també es produeix, per exemple, quan els centres imputen en el preu de venda dels llibres costos addicionals relacionats amb la gestió de la venda, com ara llum, ús de mobiliari o neteja. O també quan els centres imposen la compra d'aquests llibres al mateix centre. Aquesta mateixa circumstància succeeix amb la venda d'uniformes escolars, que també suposa, de vegades, i més enllà del seu component educatiu (segons el projecte educatiu del centre), una activitat orientada a l'obtenció de determinats beneficis econòmics.

■ **Manca de desglossament dels conceptes que han de pagar les famílies i la incorporació de conceptes no adequats en les quotes.** Sovint, la informació que donen els centres, també en el cas de centres públics, sobre les quotes que han de pagar les famílies no és adequada. La possibilitat de cobrar quotes per determinats conceptes (material escolar, sortides escolars, servei de menjador escolar, etc.) no significa que es pugui cobrar per qualsevol servei o activitat que faci i ofereixi el centre, i menys encara si aquest pagament es preveu com a obligatori. L'ordenament jurídic prohibeix vincular l'escolarització al cobrament de quotes a les famílies per determinats serveis escolars, ni tampoc cobrar per les activitats lectives realitzades. En el marc de la seva activitat, però, el Síndic ha detectat que alguns centres públics i concertats incorporen despeses relacionades amb activitats lectives, amb l'ús de tecnologia, amb el manteniment de l'aula, amb el finançament de professionals de suport, etc., que haurien de correspondre al mateix Departament d'Ensenyament, o que determinats pagaments tenen la consideració d'obligatoris quan no ho són. El Síndic també ha detectat que hi ha centres públics i concertats que tramiten les quotes sense distingir els diferents conceptes que les integren (llibres de text, material escolar, assegurança escolar, sortides i colònies escolars, activitats complementàries, etc.).

■ **Les irregularitats dels centres en la gestió dels impagaments de les quotes per part de les famílies: l'exclusió de l'activitat escolar, la pressió a les famílies i l'ús dels infants en la relació econòmica.** Les queixes rebudes constaten que, en alguns casos, també en centres públics, el mateix centre pressiona la família, directament o a través dels mateixos alumnes afectats, per tal que formalitzi el pagament de quotes, fins i tot, de vegades, condicionant la participació d'aquests alumnes a les activitats escolars previstes. Són situacions no generalitzades però que, encara que sigui puntualment, es produeixen. L'existència d'ajuts i la possibilitat d'establir quotes de material o de sortides escolars no significa, però, que aquest pagament sigui necessàriament obligatori. És més, implícitament, el deure d'establir ajuts per a determinades activitats escolars implica el reconeixement del dret de l'alumnat a participar-hi i a no ser-ne exclòs per raons econòmiques. El deure de no discriminar cap alumne per raons econòmiques s'ha d'aplicar amb una cura especial a les activitats escolars que es duen a terme dins l'horari lectiu.

2.2. El debilitament del finançament dels centres concertats en els darrers anys per a l'escolarització equilibrada d'alumnat

■ **La supressió dels contractes programa.** Els contractes programa, que es van posar en funcionament el curs 2006/2007, s'han mostrat un instrument efectiu a l'hora de promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat entre sectors de titularitat a municipis com ara Vic, Manlleu o Olot. Tot i que és una mesura amb efectes positius sobre l'escolarització equilibrada d'alumnat, i que està prevista en la LEC com a mesura de corresponsabilització de tots els centres en l'escolarització d'alumnes (art. 48.5, 201.2 i 205.9), ha estat desenvolupada insuficientment: només 27 centres privats concertats del conjunt de Catalunya han subscrit en algun moment contractes programa amb el Departament d'Ensenyament. Les restriccions pressupostàries que travessa el Departament d'Ensenyament van comportar, a més, que, set anys més tard de la seva implementació, aquesta administració suprimís aquesta mesura (tot i que va establir una convocatòria de finançament addicional per evitar la discriminació econòmica dels alumnes procedents de famílies en situació econòmica més desfavorida, amb un impacte econòmic menor). El Síndic ja ha tingut constància que la supressió dels contractes programa amb aquests centres concertats ha comportat que les activitats complementàries esdevinguin novament un factor de desigualtat en l'accés a aquests centres, atès el cobrament de quotes.

El cas de Manlleu és il·lustratiu. Les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament corresponents al curs 2015/2016 confirmen que els desequilibris en l'escolarització de l'alumnat estranger s'estan incrementant al municipi: hi ha més equilibri entre centres en el percentatge d'alumnat estranger a primària que al segon cicle d'educació infantil (vegeu la taula 1). Amb dades del curs 2011/2012, no hi havia cap centre amb més del 40% de l'alumnat estranger, ni tampoc amb menys del 20%. Les dades del curs 2015/2016 facilitades pel Departament d'Ensenyament ja indiquen que n'hi ha un per sobre del 60%, i un altre per sota del 20%.

Taula 1. Percentatge d'alumnat estranger als centres de Manlleu (2016)

	Centre concertat 1	Centre concertat 2	Escola pública 1	Escola pública 2	Escola pública 3
Educació infantil	12,7	33,0	27,7	82,6	32,4
Educació primària	21,7	23,7	27,9	55,2	31,7
Total	18,5	26,7	27,8	64,6	31,9

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

■ **La supressió dels ajuts per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques per sufragar el cost de les activitats complementàries.** L'ordenament jurídic preveu el deure del Departament d'Ensenyament d'establir ajuts per a l'accés a les activitats complementàries (arts. 6, 50.3 i 202 de la LEC). Respecte a aquesta previsió, el Departament d'Ensenyament va establir per als centres concertats una convocatòria de subvencions per al finançament d'activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques, regulades el darrer any per l'Ordre EDU/123/2010, d'1 de març, que tenien per objecte finançar el cost de les activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals desfavorides. Aquests ajuts, adreçats a centres que no tenien contracte programa, es van suprimir l'any 2011. L'eliminació d'aquests ajuts va ser compensada per la convocatòria de concurs públic per seleccionar centres privats concertats que poden rebre finançament addicional en funció de les característiques socioeconòmiques dels alumnes escolaritzats, regulada per primer cop per l'Ordre ENS/273/2011, de 10 d'octubre. Aquesta subvenció, que també incorpora com a possibles destinataris els centres que tenien contractes programa i que ja no els reben, i que integra en una mateixa convocatòria els centres que rebien subvenció per finançar les activitats complementàries i els centres amb contracte programa, representa una xifra sensiblement inferior a la suma de les quantitats previstes pels antics ajuts i pels contractes programa.

■ **L'establiment de nous ajuts no orientats a l'escolarització equilibrada d'alumnat.** Cal destacar que els antics ajuts per a activitats complementàries tenien per finalitat explícita "finançar el cost de les activitats complementàries de l'alumnat amb necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals desfavorides", i s'atorgaven a cada centre en funció del nombre d'alumnes escolaritzats amb necessitats educatives específiques derivades de situacions socioeconòmiques o socioculturals desfavorides. A diferència del que succeïa amb els antics ajuts, més concebuts com a instrument per fomentar l'escolarització equilibrada d'alumnat, aquest nou finançament addicional ja no parla de finançar el cost de les activitats complementàries, sinó de minorar la quota o de suplir les aportacions que les famílies no poden fer, i ja no en garanteix necessàriament la gratuïtat, sinó genèricament la no-discriminació de l'alumnat. S'adjudica als centres que escolaritzen en proporció més elevada alumnes en situació econòmica més desfavorida, sense els alumnes amb necessitats educatives específiques tinguin coberta necessàriament la despesa de les quotes de les activitats complementàries. En el marc de diverses queixes, el Síndic ha tingut constància que **alguns centres concertats, tot i rebre finançament addicional per part del Departament d'Ensenyament per evitar la discriminació per raons econòmiques per a l'accés a activitats complementàries o a altres serveis, obliguen els alumnes a sufragar-ne el cost per poder participar-hi.** El Síndic també constata que les famílies desconeixen quan el centre és perceptor d'aquest finançament addicional.

■ **La minoració de la inversió destinada a finançar l'escolarització en igualtat d'oportunitats de l'alumnat amb necessitats educatives específiques en centres concertats.** La subvenció destinada a dotar de finançament addicional els centres concertats en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides estableix un import de 6,6 milions d'euros. Aquest import, que és lleugerament superior al destinat als contractes programes, que gira al voltant dels 6 milions d'euros, però, està repartit entre més de 100 centres amb presència d'alumnat socialment desfavorit, no només entre els 27 que tenien contracte programa fins al curs 2011/2012. Convé destacar que, a més de la inversió en els contractes programa, el Departament d'Ensenyament tenia un programa de subvenció de les activitats complementàries per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques

adreçat a altres centres concertats sense contracte programa, de 7 milions d'euros. Respecte al curs 2010/2011, doncs, la dotació pressupostària destinada a finançar les activitats complementàries (sigui a través dels contractes programa, sigui a través de subvencions finalistes per a activitats complementàries, sigui a través d'un finançament addicional als centres concertats) s'ha reduït globalment més del 50%.

El Síndic alerta que la supressió dels antics ajuts per a activitats complementàries, la supressió dels contractes programa, la minoració de la despesa globalment destinada i les condicions del nou finançament addicional als centres concertats poden afectar l'escolarització en condicions d'igualtat dels alumnes amb necessitats educatives específiques ja presents en aquests centres i poden afeblir tant la implicació dels centres concertats en les polítiques d'escolarització equilibrada d'alumnat com també la disposició de les famílies de l'alumnat amb necessitats educatives específiques a escolaritzar-se en aquests centres.

2.3. Desigualtats en el finançament privat dels centres concertats però (quasi) linealitat en el finançament públic

Les quotes que paguen les famílies en concepte d'activitat complementària, de serveis escolars (exclòs el servei de menjador escolar) i d'aportacions voluntàries a les fundacions difereixen substancialment entre centres concertats.

Aquestes diferències no s'expliquen pel finançament públic que reben a partir del concert educatiu, que deriva de l'aplicació d'uns criteris comuns (de mitjana, al voltant de 2.900 euros per alumne, segons l'Estadística del finançament i la despesa de l'ensenyament privat per al curs 2009/2010), ni tampoc pel finançament addicional que reben determinats centres concertats ubicats en entorns socialment desfavorits (atès que les quantitats rebudes són baixes per comparació amb l'import del concert educatiu i de les quotes familiars, al voltant de 250 euros/any/alumne, amb diferències segons la tipologia de centre).

Les diferències s'expliquen fonamentalment per les quantitats que ingressen les famílies en concepte d'activitats complementàries i d'aportacions voluntàries a les fundacions, amb diferències que poden ser superiors als 2.000 euros per alumne/any (vegeu el quadre 1). Tot i que la majoria de centres concertats cobren aportacions econòmiques a les famílies en concepte d'aportacions a les fundacions, i que alguns cobren quotes mensuals properes al salari mínim interprofessional, també hi ha centres concertats ubicats en barris socialment desfavorits o amb una composició social desfavorida que no ho fan.

Quadre 1. Finançament de cinc centres concertats de la ciutat de Barcelona (2016)

	Centre concertat 1 (districte de Gràcia, Barcelona)	Centre concertat 2 (districte de les Corts, Barcelona)	Centre concertat 3 (districte de Sarrià, Barcelona)	Centre concertat 4 (districte de l'Eixample, Bar- celona, barri Sant Antoni)	Centre concertat 5 (districte de l'Eixample, Bar- celona, barri Sagrada Família)
Alumnat EINF, EP i ESO	719	1.321	1.423	219	314
Ingressos quotes famílies (complementària i aportacions voluntàries) (aprox.) EINF, EP i ESO	1.941.300 euros (2.700 euros per alumne/curs)	4.319.670 euros (3.270 euros per alumne/curs)	2.419.100 euros (1.700 euros per alumne/ curs)	170.000 euros (780 euros per alumne/curs)	383.000 euros (1.220 euros per alumne/ curs)
% alumnat estranger (curs 2013/2014)	0,9%	0,8%	0,6%	10,6%	30,8%

Font: Elaboració pròpia

Cal tenir present que hi ha escoles concertades compromeses plenament amb la igualtat d'oportunitats, sense prou reconeixement social, però també n'hi ha que responen a plantejaments elitistes, gens compromeses amb l'equitat del sistema, i que, tot i això, reben un finançament públic similar que els centres amb una composició social desfavorida. Aquesta linealitat del finançament públic dels centres concertats a través del concert i les diferències en les quanties de les quotes per part de les famílies esdevenen un escenari propici per a la segregació escolar i per a la consolidació de desigualtats en els projectes educatius dels centres en funció de la seva composició social.

El Síndic ha pogut analitzar dades de pressupostos d'alguns centres concertats, prop de 20, amb diferents composicions socials, i ha constatat que:

- Hi ha diferències importants relacionades amb el percentatge d'ingressos procedents de les transferències públiques (que poden girar al voltant del 50% al 95% dels ingressos dels centres), la qual cosa significa que els ingressos dels centres procedents de les famílies difereixen substancialment.
- Hi ha centres amb balanços positius i centres amb balanços negatius. Els centres amb un percentatge més baix de finançament procedent de les famílies i amb balanços econòmics negatius acostumen a ser centres amb una composició social menys afavorida.
- Hi ha centres ubicats en entorns socials desfavorits en els quals la partida del concert corresponent a la despesa de funcionament i el finançament addicional no cobreix íntegrament la inversió que ha de fer el centre en conceptes necessaris i bàsics per al seu funcionament ordinari: noves tecnologies a l'aula, dotació addicional de professionals per garantir l'atenció individualitzada (vetlladors, etc.), servei de secretaria i consergeria del centre, servei de neteja i manteniment de les instal·lacions.

Les dades que aporta l'Estadística del finançament i la despesa de l'ensenyament privat corresponent al curs 2009/2010 assenyalen que el concert cobreix al voltant del 60% de les despeses totals dels centres concertats, mentre que la resta es cobreix fonamentalment amb les quotes de les famílies per serveis escolars i activitats complementàries (35%) i altres ingressos. Això no significa que el concert hagi de ser necessàriament insuficient, perquè una part important dels ingressos procedents de les famílies estan destinats a cobrir despeses que als centres públics o bé no hi són (activitats complementàries) o bé també es paguen (servei de menjador escolar, materials, etc.). Per valorar la suficiència del concert, caldria establir estàndards de qualitat homogenis per a tots els centres, i valorar tant el cost de garantir-los com la possibilitat de cobrir aquest cost amb el concert.

El Síndic ha tingut accés a dades d'alguns centres concertats ubicats en entorns socialment desfavorits que tenen dèficit financer (entre l'1% i el 4%) i que requereixen les aportacions de les famílies (que suposen al voltant del 10% dels ingressos del centre, un cop extretes totes les despeses i ingressos relacionats amb les activitats complementàries i serveis escolars) per garantir el funcionament ordinari del centre.

2.4. Dèficits relacionats amb el finançament privat dels centres públics

■ **Desigualtats en les quotes que sufraguen les famílies.** La majoria d'escoles públiques, directament o a través de les AMPA, cobren quotes relacionades amb l'activitat que fan els alumnes en horari escolar: per material escolar, per

activitats complementàries (sortides, excursions, etc.), etc. A la pràctica, hi ha diferències significatives entre centres públics en les quotes que satisfan les famílies, tant en l'import que se sol·licita per alumne o família com en la proporció de famílies que en fan l'abonament (vegeu el quadre 2). Aquestes diferències en les aportacions econòmiques de les famílies reproduïxen la segregació escolar perquè les aportacions de les famílies, molt condicionades per la composició social dels centres, generen diferències en la disponibilitat de recursos, activitats i serveis educatius als centres a l'abast del seu alumnat i, consegüentment, també en la qualitat del seu projecte educatiu, i perquè les quotes que han de sufragar les famílies poden desincentivar la demanda socialment més desfavorida de les escoles amb quotes més elevades, generalment també amb una composició social més afavorida.

Quadre 2. Finançament privat de diferents escoles públiques de la ciutat de Barcelona (2015/2016)

	Escola pública (districte de Gràcia)	Escola pública (districte de Sants)	Escola pública (districte de Sarrià)	Escola pública (districte de les Corts)	Escola pública (districte de l'Eixample)	Escola pública (districte de Gràcia)	Escola pública (districte de Nou Barris)
Total per alumne (per any) en concepte de material escolar, sortides i colònies i AMPA	435 euros	432 euros	405 euros	400 euros	400 euros	385 euros	251 euros
% alumnes beneficiari beca menjador (curs 2013/2014)	11,5	17,6	7	8,7	10,6	14,6	33
% alumnat estranger (curs 2013/2014)	9,3	12	0,4	1,8	12,1	17,2	21,7
Total per centre (en el supòsit que totes les famílies paguin)	196.620 euros	194.400 euros	180.225 euros	179.600 euros	191.600 euros	176.715 euros	55.471 euros

Font: Elaboració pròpia a partir de dades dels centres.

■ **El finançament dels centres a través de les AMPA i la dinamització de l'AMPA com a factor de desigualtat.** La contribució de les famílies d'alumnes escolaritzats en centres públics en l'assumpció de costos de material, tecnologia i d'altres també es produeix, en alguns casos, de manera indirecta, a través de l'associació de mares i pares d'alumnat (AMPA). Hi ha nombroses AMPA que col·laboren amb l'escola a sufragar determinades despeses de funcionament del centre i relacionades amb l'activitat escolar. Hi ha AMPA que sufraguen la despesa de contractació de professorat de plàstica, de llengües estrangeres, etc. o financen projectes educatius (robòtica, etc.) o serveis escolars (biblioteques, etc.), que es desenvolupen o s'utilitzen durant l'horari lectiu. La capacitat de l'AMPA d'assumir aquestes despeses i de promoure aquestes activitats està condicionada en bona part pel nombre d'associats i per la quota que ingressa dels seus socis. Els centres amb una composició social més afavorida acostumen a tenir nivells de participació més elevats de les famílies a l'AMPA i també quotes més elevades. Les AMPA més febles i amb una composició social més desfavorida tenen més dificultats, de vegades, per aconseguir finançament dels associats o de les convocatòries de subvencions públiques.

■ **Necessitat de discriminar positivament els centres d'alta complexitat en l'assignació econòmica als centres.** Els centres públics reben finançament per part del Departament d'Ensenyament en concepte de despeses de funcionament, manteniment, subministraments, monitoratge, etc. En el marc d'una actuació d'ofici sobre el finançament públic dels centres públics a la ciutat de Barcelona, el Síndic va constatar, a partir de casos particulars, que, al marge de la dotació de

personal docent i de les beques de menjador, no hi havia una clara relació entre la quantitat de recursos econòmics percebuts pels centres i la seva composició social o el seu nivell de complexitat.

■ **Incompliment del cost màxim del servei de menjador als centres públics.** El Departament d'Ensenyament estableix un preu màxim de 6,20 euros per al menjador escolar dels centres públics. El Síndic té constància, però, que hi ha centres públics que tenen un cost del servei de menjador escolar per sobre del preu màxim establert. La voluntat d'una majoria de famílies del centre d'instaurar menús ecològics o amb determinats aliments de cost més elevat provoca aquesta decisió, tot i que vagi en detriment de les famílies amb menys recursos econòmics o que incrementi el cost d'escolarització de l'alumnat al centre, factor determinant per a la segregació escolar. En alguns casos, hi ha centres que, sense superar aquest preu màxim, redueixen el temps de menjador i incorporen activitats no lectives, sense alternativa, que incrementen el cost global de l'atenció al temps de migdia.

A criteri del Síndic, el Departament d'Ensenyament no és prou proactiu a l'hora de supervisar i corregir les anomalies relacionades amb els costos d'escolarització que satisfan les famílies als centres públics i privats. L'autonomia de centre o els problemes de finançament dels centres, arguments sovint utilitzats per justificar una certa inhibició en aquest àmbit, no poden servir per no desenvolupar polítiques que corregeixin aquestes anomalies estructurals.

3. La diferenciació creixent de l'oferta en un context d'increment dels nivells d'autonomia dels centres, amb efectes sobre l'equitat del sistema

Especialment arran del desplegament de la LEC, que ha reforçat l'autonomia pedagògica i organitzativa dels centres, l'oferta educativa ha anat experimentant un procés de creixent diferenciació interna. L'aprovació del Decret 102/2010, de 3 d'agost, d'autonomia dels centres educatius, del Decret 155/2010, de 2 de novembre, de la direcció dels centres educatius públics i del personal directiu professional docent, i del Decret 39/2014, de 25 de març, pel qual es regulen els procediments per definir el perfil i la provisió dels llocs de treball docents, ha comportat una reforma estructural en la governança i l'organització dels centres. El sistema educatiu disposa de més flexibilitat en les maneres d'organitzar-se, amb més reconeixement de la diversitat de centres i amb un rebuig més gran a la uniformitat com a valor (tal com recorda el preàmbul de la LEC). **L'objectiu d'aquesta flexibilització és donar respostes més adequades a les necessitats socials i educatives existents, que poden variar en funció de l'entorn social del centre o de l'alumnat que escolaritza.**

De fet, aquesta autonomia més gran per part dels centres és un dels instruments bàsics per desegregar a través del projecte educatiu els centres socialment més estigmatitzats, com demostren les nombroses experiències de centres amb una demanda feble que han aconseguit capgirar aquesta dinàmica a partir de proporcionar condicions d'escolarització avantatjoses que n'incrementen la percepció de qualitat per part de les famílies (com ara els programes inspirats en les *Magnet Schools* dels Estats Units, que ja s'estan duent a terme en alguns centres amb una especial complexitat social i educativa de Catalunya).

Aquesta diversificació, si bé pot ser positiva per adequar l'atenció de les necessitats educatives, també pot generar efectes negatius sobre l'equitat del sistema, especialment quan contribueix a diferenciar la composició social dels centres, i quan es tradueix, de vegades, en desigualtats en les oportunitats educatives a l'abast de l'alumnat.

Alguns exemples de processos de diferenciació de l'oferta que poden afectar l'equitat:

■ **La coexistència de projectes educatius dels centres desiguals.** L'existència de centres amb projectes educatius consolidats que ofereixen, a través de projectes propis o externs, més oportunitats als seus alumnes en els àmbits de l'aprenentatge de la lectura, de les llengües estrangeres, de la tecnologia o de les arts, o que desenvolupen una oferta àmplia de sortides i colònies escolars, contrasta, sovint en un mateix territori, amb la presència d'altres centres amb projectes educatius menys consolidats.

■ **Els límits de l'autonomia i la innovació pedagògica de centres: l'orientació dels projectes educatius de centre a una determinada tipologia d'alumnat i la distinció dels centres a través del projecte pedagògic.** L'existència de propostes diferenciades no sempre garanteix que aquestes estiguin concebudes per donar resposta a la pluralitat de necessitats i d'interessos, especialment quan s'adrecen a determinats perfils de famílies sense ser prou inclusives de la diversitat social de l'entorn. L'homogeneïtat social present en determinats centres concertats amb un caràcter propi molt accentuat, generalment amb una composició social especialment afavorida, també ha proliferat en els darrers anys i amb altres formes en escoles públiques amb projectes pedagògics singulars però socialment diferenciats. Les famílies amb més capital instructiu i econòmic tendeixen a fer una tria d'escola més estratègica i informada que les famílies amb un perfil social més desafavorit, i a agrupar-se en centres amb un caràcter propi més accentuat, especialment si se les invoca, directament o indirecta, més que a altres perfils o grups socials. L'opció feta per un determinat model d'escola no és necessàriament neutral des de la perspectiva de la igualtat d'oportunitats, sinó que pot tenir efectes sobre la composició social del centre quan les condicions d'escolarització que s'ofereixen estan concebudes per atendre les necessitats, els interessos i les oportunitats de determinats grups socials i no les dels altres. Les diferències de projecte educatiu entre centres van més enllà del que es pot considerar com a admissible des de la perspectiva del respecte a aquests marges d'autonomia pedagògica quan suposen o generen desigualtats educatives per als alumnes.

Els processos d'innovació educativa endegats per nombrosos centres públics i concertats en aquest context d'autonomia han contribuït a revisar determinades pràctiques docents cada cop en més centres, però el caràcter poc sistèmic encara d'aquests processos d'innovació també està contribuint a diferenciar l'oferta en funció de l'abordatge pedagògic realitzat i a configurar projectes singularitzats que atrauen en l'elecció de centre perfils de famílies que fan una tria escolar més estratègica (generalment, famílies amb més capital instructiu i econòmic).

■ **Els efectes de la segregació escolar sobre el desenvolupament de sortides i colònies escolars als centres amb una composició social desfavorida.** Mentre hi ha escoles públiques i concertades que els alumnes fan viatges a l'estranger o estades d'esquí, per exemple, n'hi ha d'altres que no fan colònies per la impossibilitat d'una part significativa de les famílies de sufragar-ne el cost. Hi ha centres públics i concertats que, a través de les quotes que paguen les famílies a les AMPA o als mateixos centres o de subvencions de les administracions locals o d'entitats socials, se sufraga el cost de les sortides i de les colònies escolars dels alumnes que no el poden assumir. No totes les escoles disposen d'aquestes mesures d'accessibilitat econòmica, i no hi ha mesures d'accessibilitat promogudes pel mateix Departament d'Ensenyament. Quan la composició social és especialment desafavorida, el desplegament d'aquestes mesures finançades per altres famílies o per les mateixes administracions locals esdevé més difícil, per l'import total que s'ha de sufragar. Aquest és un dels motius pels quals els centres amb una composició social més desafavorida tenen, de vegades, una freqüència i un tipus de sortides i colònies escolars més baixes que els centres amb una composició social afavorida.

■ **La supressió de la sisena hora, una clara diferència amb el sector concertat.** A partir de l'any 2011, les dificultats pressupostàries van provocar que el Departament d'Ensenyament suprimís en la majoria de centres públics l'ampliació que s'havia fet d'ençà de l'any 2006 de l'horari escolar a primària per garantir condicions d'escolarització equivalents en el

sector concertat. Malgrat mantenir la sisena hora als centres públics socialment més desfavorits (al voltant de 400 centres públics), aquesta mesura pot tenir efectes sobre la segregació escolar des del moment en què contribueix a distingir l'oferta dels centres concertats, sovint amb una composició social més afavorida, amb un horari escolar més ampliat, especialment entre la població amb més capital instructiu i que valora el contingut educatiu de les activitats complementàries que s'hi desenvolupen. Cal recordar que, sense aquesta hora complementària, l'alumnat fa de mitjana 175 hores menys de classe al llarg del curs, més de 1.000 hores menys de classe durant tota la primària (equivalent a un any lectiu aproximadament), i que la majoria de centres concertats destinen aquesta sisena hora a desenvolupar activitats relacionades amb l'aprenentatge (encara que siguin de reforç) de les llengües estrangeres, de les matemàtiques o d'altres competències instrumentals bàsiques.

■ **L'aplicació de la jornada compactada als instituts i la supressió dels menjadors escolars, una clara diferència amb el sector concertat.** La implantació de la jornada compactada en la majoria d'instituts públics fa que aquesta oferta, que es desenvolupa al matí, es diferenciï notablement de la dels centres concertats de secundària i també de la resta d'instituts públics amb jornada partida, que imparteixen classes al matí i a la tarda diversos dies per setmana. El curs 2014/2015 un 85,3% del total de centres de secundària públics ja tenien jornada compactada. Els primers balanços fet pel Departament d'Ensenyament sembla que indiquen que, al marge de l'estalvi econòmic que suposa en l'actual context de dificultats pressupostàries, aquesta mesura no afecta per ara negativament el rendiment acadèmic i millora significativament la conflictivitat als centres (reducció del nombre d'expedients sancionadors). A aquesta avaluació, però, cal afegir-hi, entre d'altres, la incidència d'aquesta mesura sobre l'equitat en l'admissió d'alumnat. Des de la perspectiva de l'admissió d'alumnat, aquesta diferenciació de la jornada escolar entre instituts i centres concertats pot afectar l'admissió al sector públic d'aquelles famílies amb més necessitats de conciliació de la vida escolar, laboral i familiar. L'anàlisi de les queixes sobre aquesta temàtica feta pel Síndic conclou, en els casos estudiats, que la participació dels alumnes a les activitats educatives programades a les tardes és molt baixa, i que part de l'oferta programada a la tarda, que és de pagament, no es pot fer per manca de demanda suficient. La mateixa inexistència del servei de menjador suposa una baixa participació a les activitats educatives de les tardes. Les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament per al conjunt de Catalunya posen de manifest que, en la majoria d'instituts on s'ha aplicat, la jornada compactada ha suposat que el servei de menjador escolar deixi de funcionar. En concret, el 91% dels instituts amb jornada compactada no manté el servei de menjador escolar (dades curs 2013/2014).

■ **Les desigualtats en l'oferta d'activitats extraescolars entre els centres en funció de la composició social del centre.** Els centres amb una composició social afavorida tendeixen a tenir una oferta extraescolar més àmplia i diversificada, per les possibilitats més grans de les famílies de sufragar-ne el cost i per la participació més elevada del seu alumnat, que els centres amb una composició social desfavorida, que de vegades no en tenen. La segregació escolar, doncs, genera desigualtats importants entre els centres dins d'un mateix territori pel que fa a la provisió d'aquestes activitats i a la densitat d'oferta educativa no lectiva que s'ofereix al seu alumnat, la qual cosa reproduïx la mateixa segregació (debilitament dels projectes educatius d'uns centres i enfortiment dels altres). La feblesa de determinades AMPA, molt relacionada amb la composició social del centre, condiciona la seva capacitat organitzativa d'activitats educatives i afavoreix l'existència de diferències importants entre centres escolars pel que fa al seu nivell de dinamització educativa. Els dèficits de polítiques d'accessibilitat econòmica a les activitats extraescolars no contribueixen a compensar aquestes situacions. Aquest fet també es produeix als instituts, arran de l'aplicació de la jornada compactada. Les dificultats dels instituts amb una composició social no afavorida per garantir una atenció educativa de qualitat a les tardes, especialment per les limitacions econòmiques de les famílies a l'hora de sufragar els costos d'aquestes activitats educatives no lectives, pot representar un desavantatge en l'atracció de la demanda respecte d'altres instituts més afavorits socialment, amb més

oportunitats de resoldre aquestes necessitats de conciliació de les famílies amb ofertes més atractives.

Com succeeix en el cas de les quotes, les desigualtats en els projectes educatius dels centres estan relacionades amb la composició social dels centres i, al seu torn, reproduïxen la segregació escolar. Les famílies amb més capital cultural i econòmic, amb una tria escolar més estratègica i informada, seleccionen centre en funció de les característiques del projecte educatiu. La concentració d'aquestes famílies en centres amb projectes educatius consolidats reforça aquesta concentració i també la consolidació dels projectes.

La distorsió de l'equitat en l'admissió d'alumnat en territoris amb centres amb projectes educatius singulars

Actualment, amb caràcter general, les escoles amb projectes educatius singulars acostumen a tenir no només més demanda en el procés d'admissió d'alumnat, la qual cosa debilita la demanda dels centres propers, sinó també una composició social més afavorida.

La taula 2 conté les dades de composició social de les escoles públiques amb més sol·licituds a la ciutat de Barcelona en el procés d'admissió d'alumnat corresponent al curs 2015/2016, i coincideix que aquests cinc centres són de posada en funcionament recent, tenen projectes educatius singulars i presenten una composició social més afavorida que les escoles públiques més properes i que les escoles públiques del barri.

Taula 2. Les cinc escoles públiques amb més sol·licituds no ateses en primera opció en el procés d'admissió corresponent al curs 2015/2016 a la ciutat de Barcelona (2015)

	% alumnat estranger		Dues escoles públiques més properes	% alumnat amb beca de menjador		Dues escoles públiques més properes	Any creació escola	Projecte educatiu
	Centre	Barri		Centre	Barri			
Escola 1 (Sagrada Família/Camp d'en Grassot i Gràcia Nova)	10,0	11,2	25,8	10,7	12,8	21,3	2009	Educació viva i activa Comunitat d'aprenentatge
Escola 2 (Poblenou/ Diagonal Mar i Front Marítim)	8,5	11,3	11,9	11,4	10,7	16,8	2007	Treball per projectes, espais d'aprenentatges i tallers
Escola 3 (Vila de Gràcia/Camp d'en Grassot i Gràcia Nova)	13,7	13,9	16,3	9,6	11,3	16,1	2009	Treball per projectes, espais d'aprenentatges i tallers
Escola 4 (Sagrada Família/Camp d'en Grassot i Gràcia Nova)	9,3	11,2	14,9	11,5	12,8	19,1	2004	Treball per projectes, espais d'aprenentatges i tallers
Escola 5 (Sant Andreu)	5,2	8,6	10,7	8,2	13,2	14,4	2009	Treball per projectes, espais d'aprenentatges i tallers

Nota: Elaboració a partir de dades del Consorci d'Educació de Barcelona i del Departament d'Ensenyament.

L'existència d'aquests desequilibris no ha d'impedir, en un context d'autonomia de centres, que els centres es puguin "singularitzar"; això sí, sempre que aquesta singularitat no afecti negativament principis rectors i orientadors del nostre sistema educatiu, com ara l'equitat, la cohesió social o la pluralitat, i que formen part d'un sistema educatiu.

4. L'existència de pràctiques discriminatòries i segregadores en escoles públiques i concertades

La LEC estableix els principis rectors del nostre sistema educatiu (art. 2), entre els quals, a més de la qualitat de l'educació i del respecte a la llibertat d'ensenyament, també hi consta la igualtat d'oportunitats i la integració de tots els col·lectius, basada en la corresponsabilitat de tots els centres sostinguts amb fons públics, el pluralisme, la inclusió escolar o la cohesió social. La prestació del Servei d'Educació de Catalunya, que es du a terme a través dels centres públics i privats sufragats amb fons públics, comporta acceptar aquests principis rectors i exercir el compromís amb l'equitat del sistema educatiu, tot garantint la gratuïtat de l'ensenyament, l'accés dels alumnes en condicions d'igualtat i la responsabilització de tots els centres en l'escolarització equilibrada dels alumnes, especialment dels que presenten necessitats específiques de suport educatiu (art. 43).

En l'actual context en què els centres disposen d'un marge més gran d'autonomia en els àmbits pedagògics, organitzatius i de gestió dels recursos humans i materials, l'àmbit d'actuació dels centres és més important tant per comprendre la (re)producció de la segregació escolar com per combatre aquest fenomen.

De fet, aquest informe destaca que hi ha centres que no respecten, encara que sigui amb determinades pràctiques, els principis rectors del nostre sistema educatiu.

PRÀCTIQUES SEGREGADORES

Àmbit	Escoles públiques	Escoles concertades
Procés d'admissió d'alumnat	El centre convida determinades famílies que hi volen accedir a cometre irregularitats en el procés d'admissió d'alumnat per garantir-los plaça (o no combat activament aquestes pràctiques a través d'una revisió rigorosa de la documentació presentada per les famílies).	
	El centre s'adreça a un determinat perfil social de famílies a les jornades de portes obertes, d'acord amb el caràcter propi i el projecte educatiu del centre, sense tenir en compte la diversitat social de l'entorn.	
	El centre magnifica les diferències amb els altres centres de l'entorn i, amb un discurs competitiu implícitament o explícita, en desacredita el projecte educatiu.	
	El centre no informa de manera immediata de les places vacants sobrevingudes el Departament d'Ensenyament (OME, Comissió de Garanties d'Admissió, etc.) durant el procés de preinscripció i matrícula.	
	El centre no informa adequadament de les quotes a les jornades de portes obertes, ni del seu règim legal i caràcter voluntari.	
	El centre informa dels resultats acadèmics del centre a les jornades de portes obertes, i ho fa sense ponderar l'efecte de la composició social.	
	El centre no vetlla per atraure la diversitat social existent en l'entorn proper o, directament, desenvolupa mecanismes d'elecció adversa de l'alumnat.	

PRÀCTIQUES SEGREGADORES

Àmbit	Escoles públiques	Escoles concertades
Activitats complementàries	El centre disposa d'activitats complementàries sufragades per les famílies en horari periescolar, com si es tractés d'una "sisena hora" i com si tingués caràcter obligatori. L'AMPA finança projectes i personal que es desenvolupen dins de l'horari lectiu.	El centre exclou de l'activitat complementària l'alumnat que no pot pagar-ne la quota. El centre no col·loca l'hora complementària abans o després de l'horari lectiu del matí, de manera que no en facilita la voluntarietat. El centre destina l'hora complementària a reforçar els aprenentatges curriculars (matemàtiques, llengua estrangera, etc.). El centre no incorpora mesures per garantir l'accessibilitat econòmica a les activitats complementàries (beques, pagaments fraccionats, etc.). El centre no informa les famílies que rep subvenció per evitar la discriminació per raons econòmiques per a l'accés a activitats complementàries o altres serveis. El centre imputa a les quotes de les activitats complementàries altres despeses (de manera que n'incrementa-ne el cost i no en garanteix el caràcter no lucratiu).
Quotes	El centre té unes quotes comparativament elevades, superiors a les escoles de l'entorn. El centre no informa sobre el caràcter voluntari del pagament de quotes de l'AMPA ni dóna informació clara sobre el règim legal de les quotes que s'han de pagar. El centre no informa sobre els conceptes que inclouen les quotes. El centre accepta o sol·licita a les famílies finançament de les activitats lectives o del mobiliari del centre a través de l'AMPA. El centre obliga a pagar serveis escolars clarament vinculats a l'escolarització.	El centre trasllada a les famílies l'"obligatorietat" del pagament de les aportacions "voluntàries" a les fundacions. El centre incorpora com a deute de les famílies els impagaments de les aportacions voluntàries. El centre no dóna informació clara sobre les quotes que s'han de pagar ni del règim legal de pagament. El centre no distingeix en el rebut els diferents conceptes de les quotes. El centre obliga a pagar serveis escolars clarament vinculats a l'escolarització. El centre dissuadeix la demanda d'alumnat amb dificultats econòmiques. El centre no desenvolupa actuacions per evitar que els alumnes que no poden pagar les quotes marxïn del centre.

PRÀCTIQUES SEGREGADORES

Àmbit	Escoles públiques	Escoles concertades
Projecte pedagògic	El centre transmet discursos de superioritat pedagògica del propi projecte educatiu en contrast amb la resta. El centre no problematitza l'impacte del projecte pedagògic en la composició social del centre, ni endega actuacions que evitin que aquest impacte reproduïxi la segregació escolar al territori. El centre reforça la relació entre el projecte pedagògic i la voluntat d'atraure un determinat perfil de família. El centre no incorpora la lluita contra la segregació escolar en els mecanismes d'avaluació i de retiment de comptes sobre el funcionament del centre. El centre no construeix un projecte educatiu obert a la diversitat social de l'entorn, més enllà dels discursos políticament correctes que pugui transmetre. El centre no vetlla perquè tot alumne pugui participar a les activitats escolars que es desenvolupen.	
Colònies i sortides escolars	El centre no planifica les colònies escolars per afavorir l'accessibilitat econòmica (menys dies, més a prop, etc.). El centre no disposa de mesures per garantir que els alumnes amb dificultats econòmiques puguin participar a les sortides i colònies escolars sense abonar-ne el cost. El centre no desenvolupa sortides i colònies escolars per optimitzar-ne l'aprofitament educatiu, especialment entre els alumnes socialment desfavorits.	
Libres de text i material escolar	El centre pressiona les famílies per al pagament de les quotes de material i de sortides escolars, a través dels mateixos alumnes, i en condiciona la participació a determinades activitats o l'accés a determinats materials.	El centre aprofita la venda de llibres i de material escolar per obtenir un marge de benefici, sense respectar el caràcter no lucratiu. El centre no desenvolupa ni promou el desenvolupament de programes de reutilització de llibres per garantir-ne l'accessibilitat. El centre pressiona les famílies per al pagament de les quotes de material i de sortides escolars, a través dels mateixos alumnes, i en condiciona la participació a determinades activitats o l'accés a determinats materials.

PRÀCTIQUES SEGREGADORES

Àmbit	Escoles públiques	Escoles concertades
Activitats educatives no lectives	El centre (o l'AMPA) no té en compte l'alumnat amb dificultats econòmiques a l'hora de programar l'oferta d'activitats extraescolars.	
Menjador escolar	El centre té un preu de menjador més elevat que el preu màxim establert pel Departament d'Ensenyament per als centres públics.	El centre té un preu de menjador significativament més elevat que el preu màxim establert pel Departament d'Ensenyament per als centres públics.
	El centre no preveu mesures per evitar deixar fora del servei de menjador durant els primers dies de curs alumnes que encara no tenen confirmada la beca per part dels consells comarcals.	El centre no garanteix el caràcter no lucratiu del servei de menjador escolar. El centre obliga els alumnes amb beca de menjador a complementar el cost del servei que no sufraga la beca.
Direcció i professorat	El centre no té un claustre de professorat cohesionat que vetlli per la consolidació del projecte educatiu i amb una direcció que lideri aquest procés. El centre, sigui quina sigui la seva composició social, no problematitza la segregació escolar existent al territori. El centre no treballa a escala territorial per combatre els desequilibris en la composició social dels centres.	

5. El transvasament d'alumnat del sector públic al sector concertat en el pas a l'educació secundària: la necessitat de millora dels instituts

Les dades d'alumnat escolaritzat en el sector públic indiquen que, si bé a l'educació infantil de segon cicle un 67,2% d'alumnat està escolaritzat en centres públics, a l'educació secundària obligatòria aquesta proporció decreix fins al 61,9%. Aquest diferencial de 5-7 punts percentuals es manté al llarg de la darrera dècada (vegeu la taula 3). Això significa que, al marge de factors conjunturals relacionats amb l'evolució demogràfica o amb la crisi econòmica, per exemple, es produeix un comportament sostingut en el temps d'una part significativa de l'alumnat escolaritzat en escoles públiques a l'etapa de primària que renuncia a continuar el seu itinerari en el sector públic a l'educació secundària obligatòria i sol·licita l'admissió a centres concertats.

Taula 3. Evolució del percentatge d'alumnat en el sector públic per etapa educativa a Catalunya (2005-2015)

	2005- 2006	2006- 2007	2007- 2008	2008- 2009	2009- 2010	2010- 2011	2011- 2012	2012- 2013	2013- 2014	2014- 2015
Educació infantil de segon cicle	64,5	65,2	65,8	66,3	66,9	67,7	68,3	68,1	68,0	67,2
ESO	58,6	59,0	59,1	59,6	60,2	60,7	61,4	62,0	62,0	61,9

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Aquest transvasament de demanda del sector públic al sector concertat en el pas a secundària està protagonitzat especialment per alumnat de famílies socialment afavorides, que, a diferència de l'educació primària, no confien prou en el sector públic a secundària. Des d'aquesta perspectiva, doncs, és un transvasament d'alumnat que contribueix a mantenir o a incrementar els desequilibris ja existents a primària en la composició social dels dos sectors de titularitat i, consegüentment, a reproduir la segregació escolar a secundària.

Aquesta composició social més desfavorida de molts instituts en comparació amb la majoria de centres concertats, juntament amb valoracions subjectives sobre la grandària, el projecte educatiu, el professorat, el tipus de seguiment que es proporciona als alumnes o el clima escolar i la convivència al centre, són alguns dels factors argüïts recurrentment per aquestes famílies per explicar el canvi de sector.

L'experiència del Síndic en les visites fetes a centres sembla que constata, de manera més prevalent que als centres de primària, l'existència d'instituts amb dèficits de cohesió i de vinculació amb el centre per part de l'equip docent i de la comunitat escolar, i amb dèficits de consistència dels projectes educatius de centre.

Altres causes de la segregació escolar dels instituts són:

■ **La reproducció de la segregació escolar a través de la configuració de l'oferta dels centres.** La programació dels ensenyaments que ha d'oferir cada centre també conforma un factor clau per entendre la segregació escolar, i es troba tant en l'origen del fenomen com també en la seva reproducció al llarg del temps. En el marc dels expedients de queixa, per exemple, el Síndic ha comprovat que la diferenciació de centres amb oferta d'ESO-FP (amb batxillerat o sense) i de centres amb oferta d'ESO-batxillerat en un mateix territori contribueix a diferenciar el tipus d'alumnat que s'hi escolaritza, ja que en l'imaginari col·lectiu s'estableixen diferències entre instituts orientats fonamentalment als ensenyaments d'itineraris més professionalitzadors (cicles formatius), que concentren alumnat amb més dificultats, i instituts orientats fonamentalment més cap als ensenyaments d'itineraris més academicistes (batxillerat), que concentren alumnat amb més expectatives de promoció escolar.

O també ha comprovat, per exemple, que les seccions d'institut (instituts sense oferta postobligatòria) als municipis amb altres centres amb oferta d'educació secundària, i on la planificació d'una SES respon més a un dèficit d'oferta que a un dèficit d'accessibilitat geogràfica dels instituts ja existents, tendeixen a tenir una demanda més feble, en part, per l'absència d'oferta de secundària postobligatòria, que els fa menys atractius per a l'alumnat amb més expectatives educatives, atès que l'obliguen a un nou canvi de centre per prosseguir els estudis.

■ **La manca d'itineraris clars de primària a secundària als centres públics.** Un dels factors que motiva la tria al sector concertat és la possibilitat de cursar l'educació primària i l'educació secundària al mateix centre. La majoria de centres concertats presenten oferta de primària i secundària, o bé tenen adscrit un centre amb oferta de secundària que garanteix la continuïtat de l'escolarització de l'alumne, sense la incertesa que pot suposar no saber exactament el centre on desenvoluparà la seva escolaritat. Per als centres públics, que majoritàriament no tenen oferta de primària i de secundària, l'instrument fonamental és l'adscripció de centre. La LEC estableix que l'adscripció entre centres educatius té per finalitat, a més d'ordenar el procés d'escolarització, facilitar la continuïtat educativa, i atorga al Departament d'Ensenyament la funció de determinar-la (art. 76). En els darrers anys, però, el Departament d'Ensenyament ha tendit a establir models d'adscripció única en cada barri o municipi, on tots els centres de primària estan adscrits a tots els centres de secundària d'una determinada zona. En aquest context, la finalitat de garantir la continuïtat educativa a través de l'adscripció es dilueix, els itineraris formatius en el sector públic són menys previsibles i augmenta la incertesa sobre l'institut on l'alumnat podrà continuar l'escolaritat.

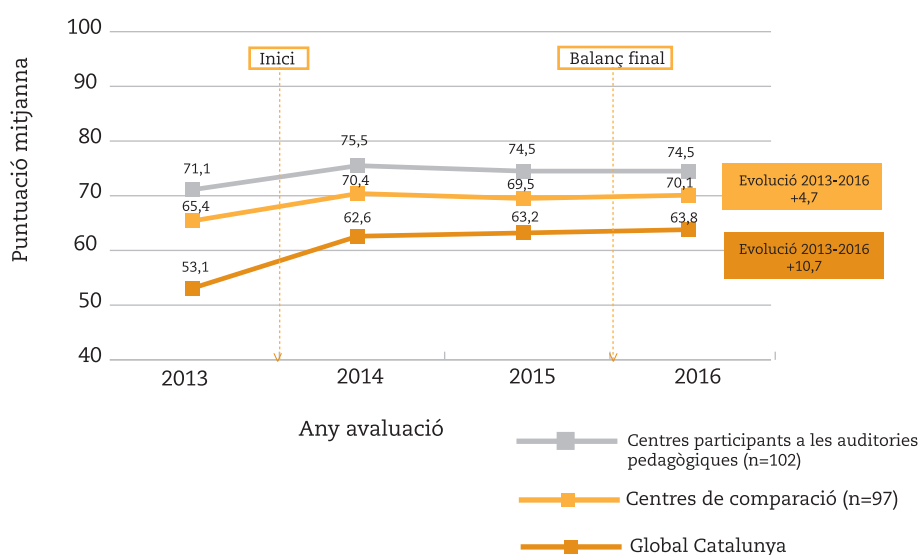
6. El Departament d'Ensenyament ha desenvolupat mesures per reforçar els centres d'alta complexitat amb bons resultats

Davant de les situacions de segregació escolar, la intervenció del Departament d'Ensenyament s'orienta fonamentalment a dotar els centres de composició social especialment desfavorida de condicions més favorables per gestionar la complexitat, amb un seguiment més exhaustiu de la pràctica docent i dels resultats.

■ **La discriminació positiva en la dotació de personal als centres amb una composició social desfavorida.** La regulació de plantilles estableix que els centres de màxima complexitat tindran una dotació més elevada de professorat. En aquesta línia, cal destacar com a avenç que l'Acord GOV/70/2016, de 31 de maig, de mesures en matèria de personal docent depenent del Departament d'Ensenyament, aprovat recentment, i ja incorporat en la Resolució de plantilles de 2016, ha establert una millora de l'assignació de la plantilla docent a partir del curs 2016/2017 en centres que tenen la consideració de màxima complexitat i que no tenien la consideració de CAEP. Aquesta mesura ha permès l'assignació de 400 dotacions de professorat distribuïts en 170 escoles (240 dotacions) i 79 instituts (160) i uniformar els criteris de càlcul de plantilla docent a tots els centres que tenen la consideració de "màxima complexitat". Als centres d'alta complexitat, a més, se'ls garanteix un tècnic d'educació infantil (escoles) i un tècnic d'integració social (instituts), a més de les substitucions del personal docent des del primer dia a les escoles.

■ **La intervenció pedagògica als centres amb una alta complexitat educativa i amb resultats acadèmics baixos: les auditories pedagògiques.** A partir del curs 2013/2014, el Departament d'Ensenyament va desenvolupar el programa de les auditories pedagògiques en 96 centres de Catalunya en els quals el percentatge d'alumnes que no assolien les competències bàsiques en llengua i matemàtiques va ser proper al 30% en diverses edicions de l'avaluació d'educació primària. El seguiment de les auditories pedagògiques entre els cursos 2013/2014 i 2015/2016 ha permès als centres participants millorar substancialment els seus resultats a les proves de llengua catalana, llengua castellana, llengua anglesa i matemàtiques per sobre de la millora dels resultats experimentada pels centres d'un entorn socioeconòmic similar i també per la mitjana de Catalunya (vegeu el gràfic 5).

Gràfic 5. Evolució dels resultats en llengua catalana de les proves de sisè de primària (2013-2016)

Font: Departament d'Ensenyament.

■ **La reducció de ràtios als centres d'una alta complexitat.** Els criteris de programació de P3 fets públics pel Departament d'Ensenyament en el procés d'admissió corresponent al curs 2016/2017 incorporen la reducció de les ràtios dels centres en entorns d'alta complexitat a 22, amb l'acord del centre i de l'ajuntament corresponent.

■ **El manteniment de la sisena hora als centres públics d'entorns socialment desfavorits.** A partir de l'any 2011, les dificultats pressupostàries en l'actual context de crisi van provocar que el Departament d'Ensenyament suprimís en la majoria de centres públics l'ampliació que s'havia fet d'ençà de l'any 2006 de l'horari escolar a primària. El Departament d'Ensenyament, però, va mantenir aquesta ampliació horària als centres de primària que, amb caràcter general, atenen alumnat en contextos socioeconòmics desfavorits (al voltant de 400).

■ **Altres mesures relacionades amb l'organització de suport lingüístic i suport social adreçat als alumnes de procedència estrangera,** per donar resposta a les seves necessitats d'accés al currículum, com ara les aules d'acollida, adreçades a atendre l'alumnat nouvingut que desconeix la llengua vehicular del centre, o també el suport lingüístic i social, que també és un recurs específic de suport a les activitats programades a l'aula ordinària que dona resposta a les necessitats educatives per als alumnes que no es poden considerar estrictament nouvinguts, que ja no assisteixen a l'aula d'acollida i que la seva llengua familiar és diferent de les llengües oficials a Catalunya (de manera que presenten unes limitacions que no els permeten seguir amb normalitat els continguts curriculars i superar les dificultats d'integració escolar i social per assolir l'èxit educatiu). El curs 2015/2016 412 centres educatius disposen d'aula d'acollida, 156 centres disposen de suport lingüístic social i 125 centres disposen d'ambdós recursos.

■ **Els plans educatius d'entorn,** implantats en la majoria de barris socialment desfavorits de Catalunya, i amb actuacions que tenen per objectiu donar respostes integrades i comunitàries a necessitats educatives de l'alumnat escolaritzat en molts centres amb una elevada concentració de complexitat educativa i problemàtiques socials, juguen un paper fonamental a l'hora de donar suport des del territori als projectes educatius dels centres ubicats en entorns socialment desfavorits. Val a dir que, després d'alguns anys de retrocés de la cobertura dels plans educatius d'entorn, arran de les mesures d'austeritat aplicades, en què es van reduir el nombre de municipis participants, el nombre d'alumnat

potencialment beneficiat i el nombre de centres participants, aquesta tendència negativa s'ha revertit a partir del curs 2015/2016, amb un increment novament del nombre de plans, municipis i centres afectats, i també del finançament destinat. El curs 2016/2017, hi ha 92 municipis i 117 plans en funcionament. El curs 2014/2015 eren 77 i 96, respectivament.

El Departament d'Ensenyament dota els centres d'una elevada complexitat de ràtios d'alumnat per aula més baixes i de més recursos de professorat (vegeu el capítol posterior corresponent) i de suport, com ara les aules d'acollida, juntament amb la sisena hora: més professors per menys alumnes durant més hores. L'objectiu és intentar compensar l'efecte de la composició social en els resultats acadèmics dels centres i afavorir l'èxit escolar, alhora que es redueix l'impacte de les diferències socioeconòmiques i culturals dels alumnes.

Cal tenir present, però, que en els darrers anys s'han millorat globalment els resultats acadèmics del sistema educatiu, i de manera més notòria als centres amb una elevada complexitat educativa, però no han millorat les desigualtats en la composició social dels centres: els alumnes socialment desfavorits obtenen millors resultats acadèmics, però no estan globalment menys afectats per la segregació escolar.

El Síndic alerta que, **si bé aquestes mesures compensatòries pretenen reduir l'impacte de la composició social dels centres en els resultats educatius, no corregeixen necessàriament la segregació escolar ni actuen sobre les causes que l'originen.** Aquesta discriminació positiva de les condicions dels centres d'especial complexitat educativa són percebudes com a tímides i poc valorades per la demanda social, sense capacitat de capgirar *per se* les lògiques de tria de les famílies. La concentració d'alumnat socialment desfavorit, sense mesures més intenses, actua com a fre per a la demanda socialment menys desfavorida, la qual cosa no permet heterogeneïtzar-ne la composició social.

L'impacte negatiu de la segregació escolar va més enllà del rendiment acadèmic, i té a veure amb desigualtats en les oportunitats educatives en sentit més ampli (activitats que desenvolupa, relacions socials, generació d'expectatives educatives, etc.).

7. Avenços i mancances en la política de professorat per assignar més i millors docents als centres amb més dificultats

Ja en l'*Informe extraordinari sobre la segregació escolar a Catalunya*, presentat al Parlament de Catalunya l'any 2008, el Síndic va posar de manifest la necessitat de condicionar la dotació de plantilles a la complexitat educativa existent a les escoles, en el sentit que els centres amb una especial complexitat social disposessin de més i millors docents que els centres amb menys necessitats educatives, com a mesura per garantir la qualitat en l'atenció educativa dels alumnes escolaritzats en aquests centres i per contribuir a consolidar projectes educatius més potents i atractius per a la demanda escolar.

En relació amb la necessitat de discriminar positivament els centres amb una composició social desfavorida, cal assenyalar alguns avenços arran de l'aprovació l'any 2014 del Decret 39/2014, de 25 de març, pel qual es regulen els procediments per definir el perfil i la provisió dels llocs de treball docents. Aquest decret atorga més facilitats per configurar plantilles que s'adeqüin a la complexitat educativa que han d'atendre, amb un paper més actiu per part de les direccions.

En relació amb la necessitat de consolidar les direccions dels centres amb una composició social desfavorida o amb dèficits de demanda, cal esmentar també avenços amb el Decret 155/2010, de 2 de novembre, de la direcció dels centres educatius públics i del personal directiu professional docent. Tot i que no tracta específicament els centres amb més complexitat socioeducativa, amplia les competències i les responsabilitats de les direccions, per exemple, en la gestió del personal del centre, millora la formació, l'avaluació i el reconeixement de l'exercici de la direcció o estableix l'obligació d'elaborar un projecte de direcció, amb els objectius que s'han d'assolir i avaluar en el mandat, entre d'altres.

Amb aquest marc normatiu, **si aquesta facultat de les direccions es gestiona adequadament, els centres amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit i amb una elevada rotació de professorat haurien de tenir més capacitat per establir les seves plantilles, per promoure més cohesió interna del claustre i una vinculació més forta amb el projecte educatiu del centre.**

Algunes mancances que persisteixen, però, són:

- **La insuficient dotació diferencial de les plantilles dels centres d'alta complexitat.** Si bé hi ha un increment de la dotació de personal docent previst en la resolució anual de plantilles per als centres de complexitat educativa elevada o d'entorns socials desfavorits, si es té en compte el manteniment de la sisena hora, la ràtio d'hores lectives per professional és molt similar a la dels centres de composició social afavorida. Les visites dutes a terme per aquesta institució a centres de complexitat màxima constaten sovint que aquests recursos suplementaris encara són insuficients per atendre la complexitat educativa del centre.

- **La rotació del professorat en centres amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit i els nous criteris de configuració de les plantilles com a oportunitat.** Les visites realitzades a escoles amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit posen de manifest que en molts casos (encara que no sempre) aquests centres estan afectats per una elevada rotació del professorat. L'especial complexitat socioeducativa que han d'atendre i la provisió de vegades insuficient de personal per atendre la diversitat existent fan que les baixes i els canvis de destinació de mestres puguin ser relativament freqüents, i que en molts d'aquests centres una part important del professorat sigui interí i hi estigui de pas. La poca estabilitat del claustre de professorat afecta, lògicament, la consolidació del projecte educatiu i el prestigi del centre a l'entorn, amb efectes directes sobre el nivell de demanda i sobre la seva segregació escolar. Aquests dèficits d'estabilitat, alhora, també limiten les possibilitats d'establir mesures continuades en el temps per capgirar i millorar la situació del centre.

- **Les limitacions de la discriminació positiva en la dotació de personal més enllà dels centres amb una elevada complexitat.** Els diferents centres educatius presenten desigualtats significatives quant a la seva composició social, i quant a la complexitat educativa que han de gestionar, i aquesta

realitat és estructural al sistema educatiu i no es limita als centres de màxima complexitat (222 escoles, 89 instituts i 2 instituts escola) o els centres que mantenen la sisena hora (al voltant de 400). Aquesta actuació abasta menys del 25% de centres públics. Cal tenir present que el problema de la segregació escolar va més enllà dels centres que tenen una elevada o molt elevada concentració de problemàtiques socials, o dels centres ubicats en entorns socioeconòmicament desfavorits. Els centres de complexitat baixa, per exemple, disposen sovint dels mateixos recursos que els centres de complexitat mitjana.

■ **La manca de plantilles interdisciplinàries als centres amb una composició social desfavorida.** Les visites realitzades pel Síndic a centres amb una elevada complexitat educativa posen de manifest que la dotació de professionals en aquests centres està mancada d'interdisciplinarietat, de plantilles amb diferents perfils que sàpiguen abordar, conjuntament amb els docents, l'atenció de les necessitats educatives de l'alumnat i desplegar la funció social que desenvolupa l'escola. Les necessitats de professionals en aquests centres són fonamentalment de l'àmbit social (educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) que treballin, d'una banda, les qüestions relacionades amb la situació socioeducativa i socioeconòmica de l'alumnat i les seves famílies; i, de l'altra, aspectes relacionats amb el desenvolupament del llenguatge i amb el benestar psicosocial dels alumnes. La incorporació del tècnic d'integració social a tots els instituts de màxima complexitat suposa un avenç en aquest sentit.

■ **La manca d'incentius per a l'assignació dels professors més competents als centres amb una composició social desfavorida.** A criteri del Síndic, no hi ha mesures prou actives per afavorir que els millors professors, més qualificats i amb més habilitats per a la tasca docent, prestin el servei als centres amb una complexitat més elevada. Actualment, les escoles públiques que mostren més capacitat d'atracció del professorat són sovint les que tenen menys complexitat educativa o també les que tenen projectes pedagògics singulars, atrets per la innovació, però que al seu torn també acostumen a tenir una composició social menys desfavorida que les escoles públiques del seu entorn.

L'Ordre ENS/330/2014, de 6 de novembre, del procediment de promoció docent per estadis, que estableix la promoció retributiva dels funcionaris docents, estadis diferents de promoció que comporten diferents nivells retributius, estableix diferents elements definidors relacionats amb l'antiguitat (la permanència en servei actiu o serveis especials en cossos docents, o amb contracte laboral com a professor de religió), els resultats acadèmics del centre (la implicació en el millorament dels resultats del centre), la implicació en el funcionament del centre (el desenvolupament de funcions d'especial responsabilitat o representativitat o la participació en activitats complementàries, colònies i plans d'entorn i la creació de materials educatius digitals) o la qualificació professional (formació permanent i acadèmica). En canvi, no s'incorpora com un element més l'exercici de la professió en centres amb una composició social desfavorida, ni es discrimina positivament aquest exercici.

On sí que es reconeix l'exercici en centres de màxima complexitat és en el concurs de mèrits de provisió de llocs de treball docents i també com a mèrit per a l'adjudicació de comissions de serveis al professorat. Cal recordar, però, que els concursos de mèrits i les comissions de serveis són processos que poden suposar la marxa del centre, no pas la seva permanència. Com a incentiu, doncs, afavoreix l'accés a centres de màxima complexitat com a pas previ a accedir a altres llocs o tasques.

La pràctica docent en centres amb una elevada complexitat educativa suposa assumir un repte d'una dificultat més gran (alumnat amb més necessitats educatives específiques, més prevalença de situacions de vulnerabilitat socioeconòmica, que obliguen a una atenció socioeducativa més integral, precarietat que té un impacte sobre el benestar psicosocial i emocional dels alumnes que deriva en problemes conductuals i emocionals, i fins i tot en més violència –continguda o no– en l'àmbit escolar) que no està prou recompensat per un sistema d'incentius que ajudi a atraure i retenir el professorat en aquests centres. Les condicions salarials del professorat no varien en funció de la complexitat educativa del centre, tot i que les condicions laborals d'exercir la professió en centres d'elevada complexitat educativa acostumen a ser més exigents que en centres de baixa complexitat.

■ **Els dèficits de lideratge en alguns centres amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit.** Els equips directius sovint també veuen afectats per aquesta provisionalitat que anteriorment es destacava per als claustres de professorat. Nombrosos centres amb una especial complexitat social tenen (o han tingut) direccions proposades pel mateix Departament d'Ensenyament, davant la manca de persones que voluntàriament es presentessin per complir amb aquesta funció. Si bé aquesta és una realitat que ha afectat molts centres de diferents composicions socials, en determinats centres amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit ha tingut efectes realment perjudicials, perquè els dèficits de lideratge han alimentat processos de decadència del seu projecte educatiu i del seu prestigi social i perquè, un cop guetitzats, les necessitats educatives de l'alumnat són més grans; els reptes educatius, més exigents, i la potència del projecte educatiu, més necessària. De fet, un dels motius que explica la segregació escolar de determinats centres té a veure amb la manca d'estabilitat i d'implicació de les direccions i de les plantilles docents, que ha acabat debilitant el projecte educatiu i, consegüentment, també la demanda social del centre en el procés d'admissió d'alumnat.

■ **La provisió d'aules d'acollida ha minorat en els darrers anys.** Cal tenir present que en els darrers cursos les dotacions de professorat s'han anat reduint per efecte de la moderació dels fluxos immigratoris, que provoquen un decreixement de l'arribada d'alumnat nouvingut que desconeix la llengua vehicular de l'escola. No obstant això, la complexitat educativa dels centres amb una elevada presència d'alumnat d'origen immigrant no necessàriament s'ha reduït, ni ho ha fet necessàriament al mateix ritme que la disminució de l'arribada d'alumnat nouvingut. El curs 2007/2008 hi havia al voltant de 1.150 aules d'acollida a Catalunya, mentre que el curs 2012/2013 s'havien reduït fins a les 723. El curs 2015/2016, hi ha 537 centres amb aula d'acollida.

■ **L'autonomia en la gestió dels recursos humans com a oportunitat però també com a risc.** Encara és aviat per avaluar els resultats de l'aplicació del nou decret de plantilles i de provisió de llocs docents, de l'any 2014, que desplega la capacitat de les direccions de proposar les plantilles dels centres i d'establir els requisits per als llocs, o la intervenció d'aquestes en la selecció de les candidatures en els procediments de provisió per concurs específic i de provisió especial. En un escenari en què les direccions poden seleccionar part del professorat, si bé pot afavorir l'estabilitat i l'adequació de les plantilles, també pot tenir efectes negatius sobre els centres amb més complexitat educativa. Es pot donar el cas que el professorat amb més mèrits acumulats, més qualificat, amb més facilitats per aconseguir plaça en aquests processos de selecció, opti pels centres amb projectes educatius més consistents i amb més prestigi social, d'acord amb les lògiques que ja ocorren en el mercat de treball privat: les millors empreses tenen més facilitat per atraure els millors professionals. Els centres amb més complexitat social i educativa, en canvi, poden quedar relegats com a darrera opció d'aquest professorat.

Altres mancances dels centres amb elevada complexitat:

■ **L'impacte dels dèficits en les condicions materials en la segregació escolar.** El Síndic ha constatat que nombrosos centres estan en instal·lacions en situació de provisionalitat o en equipaments amb dèficits de manteniment o amb necessitats estructurals de reforma, i que aquests dèficits infraestructurals es troben de vegades en centres amb una demanda més feble i amb una composició social desfavorida. Davant de les lògiques de tria escolar de les famílies, en les quals les condicions materials dels centres condicionen l'elecció de centre en els processos d'admissió d'alumnat, cal destacar que els dèficits infraestructurals estables en el temps acostumen a debilitar la demanda d'accés dels centres afectats i a reforçar-ne inevitablement la progressiva estigmatització social, especialment si el projecte educatiu no és prou fort i atractiu per minimitzar aquest efecte. En el marc de la seva actuació, el Síndic de Greuges ha constatat que la situació de segregació escolar de determinats centres està originada, encara que sigui parcialment, per la seva situació de provisionalitat o pel deteriorament de les seves instal·lacions. El Departament d'Ensenyament indica que els criteris emprats per ordenar les prioritats en la construcció dels centres són l'evolució de les necessitats d'escolarització, l'estat de les instal·lacions, les condicions d'escolarització provisional i les disponibilitats pressupostàries. El Síndic recorda al Departament d'Ensenyament la conveniència d'incorporar

criteris relacionats amb l'impacte que les condicions de provisionalitat poden generar en l'equitat del sistema, especialment quan condicionen les opcions de tria de les famílies i debiliten la demanda de determinats centres. La millora de les instal·lacions pot ser un dels factors que poden ajudar a combatre la segregació escolar de determinats centres socialment estigmatitzats i amb una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit. Amb tot, les dades facilitades pel Departament d'Ensenyament indiquen que, malgrat les dificultats pressupostàries, s'ha reduït el nombre de centres que funcionen totalment amb mòduls (de 120 el curs 2008/2009 a 86 el curs 2016/2017). En els darrers cursos, s'ha estancat la presència de mòduls als centres escolars (a l'entorn dels 1.000).

■ **L'existència de centres d'alta complexitat sense plans educatius d'entorn.** Segons la informació feta pública pel Departament d'Ensenyament (24/05/2016), els plans d'entorn acullen el 67,8% dels centres de màxima complexitat. Recentment, el Departament d'Ensenyament ha assenyalat la voluntat d'ampliar el nombre de plans d'entorn per garantir la cobertura del 100% dels centres de màxima complexitat.

8. Hi ha lògiques de tria escolar que reproduïxen la segregació escolar: la “fugida” de les famílies dels centres amb un determinat perfil social

La segregació escolar està molt relacionada amb les lògiques de tria de centre per part de les famílies i amb la seva tendència, a través del procés d'admissió d'alumnat, a distribuir-se de manera desigual en el conjunt de l'oferta.

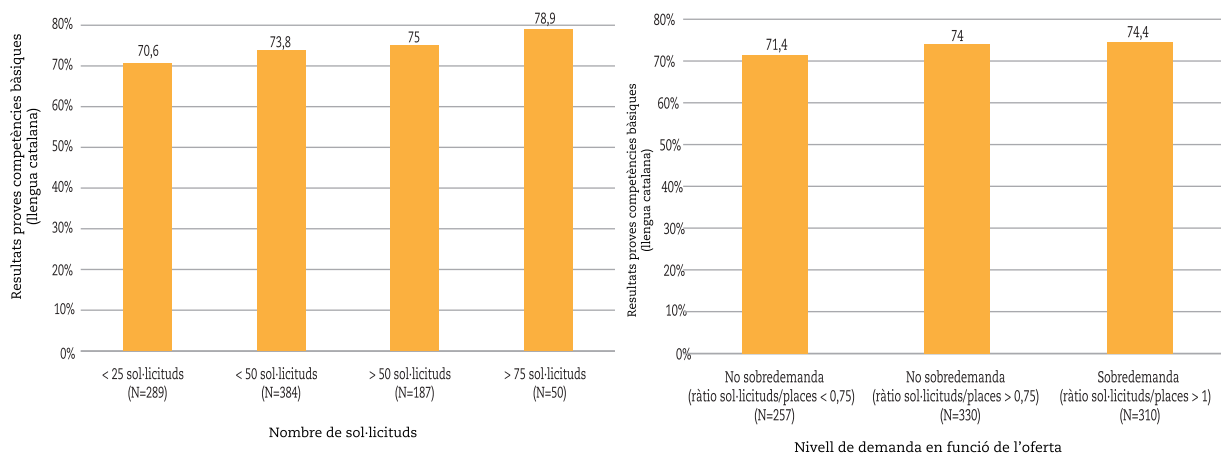
Les queixes rebudes al Síndic així ho constaten, especialment quan determinades famílies assignades d'ofici a centres amb una composició social desfavorida rebutgen aquesta opció. L'estudi més complert realitzat a Catalunya sobre la tria escolar (Alegre, M. A., Benito, R., Chela, X. i González, S., 2010¹) posa de manifest, d'una banda, que la proximitat i el projecte educatiu són els principals factors de tria per part de les famílies, però també que hi ha diferències en funció dels grups socials en el pes que atorguen als diferents factors de tria: les famílies socialment més afavorides, amb més capital educatiu i econòmic, acostumen a valorar més el projecte educatiu dels centres que les famílies socialment més desfavorides, que valoren més la proximitat o el caràcter públic de l'oferta. L'àmbit real de tria de les famílies socialment afavorides, doncs, és més ampli que el de les famílies desfavorides, que tendeix a limitar-se a centres pròxims i de titularitat pública. Aquest mateix estudi evidencia, d'altra banda, que **la composició social dels centres és un dels factors que més influeix en la tria de centre, especialment a l'hora de descartar determinats centres, amb més d'un 50% de les famílies a P3 (51,1%) i a 1r d'ESO (54,0%) que tenen en compte el perfil de l'alumnat per destriar centre.** Aquesta lògica de tria per part de les famílies debilita la demanda dels centres amb una composició social menys afavorida i dificulta les seves possibilitats de desegregació.

Val a dir que el nivell de demanda dels centres, sense controlar la incidència dels factors socioeconòmics, també manté una relació positiva amb els resultats acadèmics: els centres amb una demanda més consolidada tendeixen, de mitjana, a obtenir millors resultats que els centres amb una demanda més feble (vegeu el gràfic 6).

Si bé aquesta relació pot fer pensar que les famílies trien els centres “de més qualitat” (amb més capacitat de generar millors resultats en el seu alumnat), cal dir que aquesta relació tendeix a desaparèixer a paritat de condicions socioeconòmiques de l'alumnat. Aquest efecte s'observa, per exemple, quan es relaciona el nombre de sol·licituds rebudes i els resultats a les proves de competències bàsiques dels centres, i es controla la incidència del percentatge d'alumnat estranger en els resultats (vegeu el gràfic 7). Al brut, sense control de factors socioeconòmics, la recta de regressió té una inclinació més pronunciada que en cas de paritat en la proporció d'alumnat estranger als centres. Això porta a pensar que aquests factors de composició social dels centres poden arribar a tenir més incidència en la tria de les famílies que els resultats acadèmics obtinguts per l'alumnat dels centres.

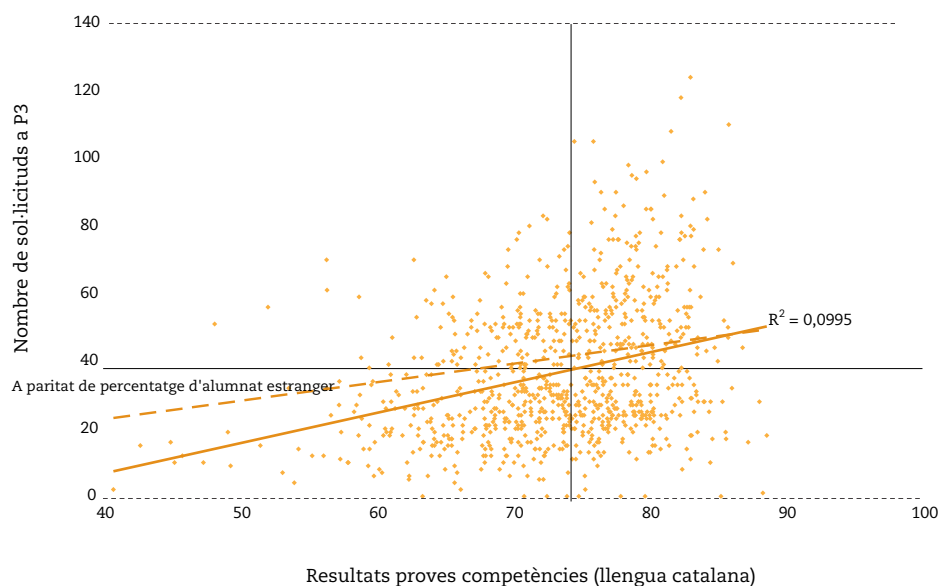
¹ Alegre, M. A. (coord.), Benito, R., Chela, X. i González, S. (2010). Les famílies davant l'elecció escolar. Dilemes i desigualtats en la tria de centre a la ciutat de Barcelona. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. (Polítiques 72). Aquest estudi parteix de l'anàlisi quantitativa de més de 3.200 qüestionaris anònimament contestats de famílies residents a Barcelona que van participar en el procés de preinscripció a P3 (curs 2008/2009), i de més de 2.700 qüestionaris de famílies que van participar en l'admissió a 1r d'ESO.

Gràfic 6. Resultats a les proves de competències bàsiques (llengua catalana) a 6è de primària dels centres i el nombre de sol·licituds, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 als municipis més grans de 50.000 habitants (2016)

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

Gràfic 7. Relació entre els resultats a les proves de competències bàsiques (llengua catalana) a 6è de primària dels centres (amb i sense control del percentatge d'alumnat estranger) i el nombre de sol·licituds, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 als municipis més grans de 50.000 habitants (2016)

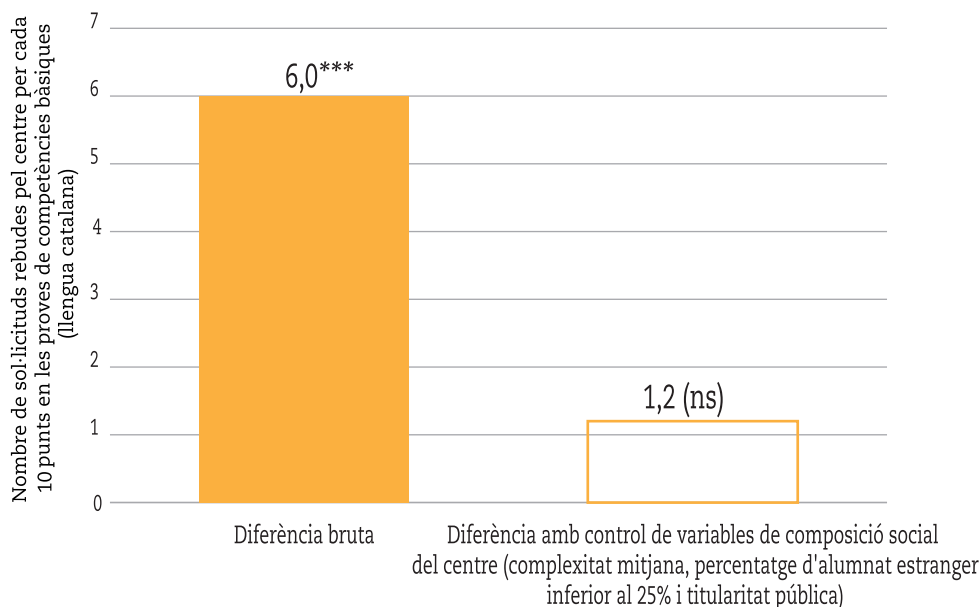
Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

De fet, la incidència dels resultats en el nivell de demanda dels centres desapareix quan es controla per les variables que directament o indirecta informen sobre la composició social del centre, com ara el nivell de complexitat, el percentatge d'alumnat estranger i la titularitat. Un cop es controlen aquests factors, no hi ha diferències estadísticament significatives en els nivells de demanda dels centres relacionats amb els resultats de les proves de competències.

A Catalunya, sense tenir en compte les diferències de composició social entre els centres, per cada 10 punts a les proves de competències en llengua catalana els centres van rebre 6 sol·licituds en el procés d'admissió d'alumnat corresponent al curs 2016/2017. Si es controla pels factors de composició social, el nombre de sol·licituds per cada 10 punts a aquestes proves passa a ser d'1, i aquesta relació deixa de ser estadísticament significativa (vegeu el gràfic 8).

En definitiva, la possible relació entre la tria d'escola per part de les famílies i la suposada qualitat de l'ensenyament dels centres es dilueix quan es ponderen els resultats en funció de la composició social dels centres.

Gràfic 8. Nombre de sol·licituds en relació amb les puntuacions a les proves de competències bàsiques (llengua catalana) a 6è de primària dels centres per factors de composició social del centre, en el procés d'admissió d'alumnat a P3 corresponent al curs 2016/2017 a Catalunya (2016)

*** significació estadística, 'ns' no significació estadística

*** significació estadística, 'ns' no significació estadística.

Font: Elaboració a partir de dades del Departament d'Ensenyament.

RECOMANACIONS

1. La permeabilitat dels centres sufragats amb fons públics: la gratuïtat de l'ensenyament i la corresponsabilitat dels centres

Les activitats complementàries i les aportacions econòmiques a les fundacions i d'accés a serveis (centres concertats)

- Regular les activitats complementàries i també els ajuts per fomentar-ne l'accés, d'acord amb el que estableix l'article 50.3 de la Llei 12/2009, de 10 de juliol, d'educació (LEC), amb més garanties jurídiques per a la igualtat d'oportunitats.
- Vetllar perquè cap alumne amb dificultats per sufragar-ne el cost quedi exclòs de les activitats complementàries, tal com estableix el Decret 198/1987, de 19 de maig (article 4).
- Garantir la voluntarietat de la participació a les activitats complementàries ubicant l'activitat complementària abans o després de l'horari lectiu de matí o de tarda i establint aquesta obligació a través de l'Ordre que regula anualment el calendari escolar.
- Garantir la diferenciació clara entre les activitats complementàries i les activitats lectives pel que fa al seu contingut curricular, i impedir de manera més activa que hi hagi centres concertats que destinin l'hora complementària a reforçar el currículum oficial (especialment si hi ha alumnes que en queden exclosos per raons econòmiques).
- Garantir la gratuïtat de l'activitat complementària a l'alumnat assignat d'ofici als centres concertats.
- Garantir que els serveis escolars que presten els centres no estan vinculats, en cas que requereixin una aportació econòmica, amb l'escolarització de l'alumnat i amb l'exercici efectiu del dret a l'educació en igualtat d'oportunitats.
- Publicar les quotes dels centres concertats i el règim legal (en el marc del procés d'admissió d'alumnat i posteriorment).

El finançament dels centres concertats: el concert, els contractes programa i els ajuts

- Valorar la possibilitat de graduar el concert (mòdul de despeses de funcionament, per exemple) en funció de la corresponsabilitat en l'escolarització d'alumnat socialment desfavorit.
- Restablir contractes programa amb els centres concertats corresponsables de l'escolarització equilibrada d'alumnat, especialment en zones socialment desfavorides on es manté la sisena hora en el sector públic.
- Establir una convocatòria d'ajuts per garantir l'accés en igualtat d'oportunitats a les activitats complementàries, tal com estableix la LEC (article 202 i altres), que sigui efectiva per promoure l'escolarització equilibrada d'alumnat, amb més garanties per a l'alumnat amb necessitats educatives específiques del que ho fa la convocatòria actual de finançament addicional per a centres en entorns de característiques socioeconòmiques desfavorides, i garantir així l'accés dels alumnes en igualtat d'oportunitats a les activitats complementàries.
- Supervisar que cap alumne dels centres receptors de finançament addicional deixa de participar a les activitats complementàries per raons econòmiques.

Les quotes de les famílies per a llibres de text, material escolar i sortides (centres públics i concertats)

- Supervisar les desigualtats existents en el cobrament de quotes per part dels centres públics i evitar que aquestes derivin en desigualtats en els projectes educatius de centre i en l'accés de l'alumnat socialment desfavorit, factors de reproducció de la segregació escolar.
- Restablir una convocatòria d'ajuts per a l'adquisició de llibres de text i material didàctic complementari i informàtic, tal com estableix l'article 6.4 de la LEC.
- Impedir el caràcter lucratiu de la venda de llibres o d'uniformes escolars en determinats centres concertats on aquesta pràctica succeeix.
- Desenvolupar programes de reutilització de llibres de text als centres concertats que no en tinguin.
- Atès el caràcter no obligatori del pagament de quotes relacionades amb el desenvolupament de les activitats lectives del centre, garantir la igualtat de tracte a tots els alumnes durant l'horari lectiu, al marge del pagament de quotes per part dels seus progenitors.
- Evitar que els alumnes siguin partícips de la relació econòmica existent entre el centre i la família.
- Garantir que els centres públics i concertats informin adequadament les famílies sobre les quotes que tenen caràcter obligatori i voluntari, i no incorporin a aquestes quotes conceptes de despesa que no poden ser imputats a les famílies.
- Garantir el desglossament dels conceptes que integren les quotes que s'han de pagar als centres públics i concertats.

Les quotes del servei de menjador escolar (centres públics i concertats)

- Prohibir (i impedir a la pràctica) els incompliments del preu màxim del servei de menjador escolar als centres públics, sigui directament a través de les quotes que paguen les famílies per accedir al servei, sigui indirectament a través de les quotes a les AMPA o de la introducció d'activitats addicionals sense alternativa.
- Desenvolupar una nova regulació del servei de menjador escolar que, entre altres aspectes, garanteixi la inclusió dels centres concertats en la normativa que regula la provisió del servei de menjador escolar, actualment només aplicable als centres públics.

2. Les homogeneïtats necessàries i els límits de l'autonomia de centre

L'exercici de l'autonomia dels centres (centres públics i concertats)

- Garantir que es respecta escrupolosament que l'autonomia de centre s'orienta a assegurar l'equitat de l'activitat educativa, tal com estableix l'article 90.3 de la LEC.
- Incorporar la lluita contra la segregació escolar en el retiment de comptes, tant pel que fa als centres amb una composició social afavorida com també pel que fa als centres amb una composició social desfavorida, en el sentit d'incorporar la diversitat social de l'entorn.
- Garantir la incorporació de l'escolarització equilibrada en el Projecte de direcció de centres ubicats en zones amb segregació escolar, no només dels centres amb una

demanda feble o una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, sinó també dels centres socialment més afavorits.

- Promoure la corresponsabilitat dels centres concertats en l'escolarització equilibrada d'alumnat, i fomentar acords a escala local sobre les estratègies de distribució que ho garanteixin. L'experiència de municipis (Vic, Manlleu, Olot, etc.) que han arribat a acords entre els diferents centres educatius, també els centres concertats, per garantir l'escolarització equilibrada d'alumnat ha afavorit la reducció dels nivells de segregació escolar.
- Tenint en compte l'escassetat de recursos públics i l'evolució demogràfica, no renovar el concert als centres que infringeixen les seves obligacions i que no respecten els principis que ordenen el Servei d'Educació de Catalunya ni el seu compromís amb l'escolarització equilibrada d'alumnat.

El projecte pedagògic (centres públics i concertats)

- Vetllar per tal que els centres educatius públics i concertats estableixin projectes educatius compromesos amb la inclusió de la diversitat social del seu entorn.
- Desenvolupar actuacions per evitar que l'existència de projectes educatius singulars en determinats territoris incideixi negativament en l'equitat en l'admissió d'alumnat i en la composició social dels centres, i desenvolupar experiències de treball integrat per afavorir que els centres socialment més capitalitzats comparteixin recursos i dinàmiques amb els centres de l'entorn. La innovació en els projectes educatius dels centres s'ha de fer sense que afecti negativament l'equitat del sistema.
- Oferir als centres, especialment els que tenen una composició social desfavorida, projectes en els àmbits de l'aprenentatge de la lectura, de les llengües estrangeres (anglès), de la tecnologia (informàtica, robòtica, etc.), de les arts (música, plàstica, etc.) o de l'educació en valors (filosofia per a infants, ioga, etc.) que homologuin les oportunitats educatives en l'àmbit pedagògic.

El projecte pedagògic i la programació de l'oferta (instituts)

- Analitzar les raons que expliquen el transvasament de demanda del sector públic al sector concertat en el pas a secundària i desenvolupar mesures per evitar-ho, atès que reproduceix la segregació escolar del sistema.
- Garantir una provisió de places públiques a secundària suficient per garantir la continuïtat educativa en el sector públic.
- Analitzar i consolidar els projectes educatius dels instituts amb dèficits de demanda i amb una composició social desfavorida, i la cohesió i la vinculació de l'equip de professionals que hi treballen.
- Estudiar l'impacte de la programació de l'oferta de les seccions d'institut sobre la segregació escolar als municipis que també tenen instituts (i també dels instituts que, per raó de l'oferta d'ensenyaments postobligatoris que tenen, presenten desigualtats en el procés d'admissió d'alumnat), i desenvolupar mesures a fi de consolidar-ne l'oferta i de fer-la atractiva per a l'alumnat i les seves famílies.
- Fomentar la integració entre escoles i instituts i emprar les adscripcions per reforçar els itineraris entre els centres públics de primària i de secundària amb models d'adscripció diferenciada, sense reproduir als instituts, a través de les adscripcions, les inequitats en la composició social ja existents als centres de primària.

Les sortides i colònies escolars i les activitats extraescolars (centres públics i concertats)

- Desplegar el marc general d'ordenació de les activitats complementàries, les activitats extraescolars i els serveis escolars dels centres vinculats al Servei d'Educació de Catalunya, tant dels centres públics com dels centres concertats, tal com preveu l'article 158.2 de la LEC, de manera que s'asseguri, per a les colònies i sortides escolars i per a les activitats extraescolars, els ajuts per fomentar l'accés de l'alumnat a aquestes activitats en igualtat d'oportunitats (art. 50.3 i 202 de la LEC).
- Donar compliment a l'article 202 de la LEC, que preveu que el Departament, per raons d'oportunitat social, d'equitat o de no-discriminació per raons econòmiques, estableixi ajuts i atorgui beques amb relació a activitats complementàries i extraescolars.

La jornada escolar

- Avaluar l'impacte de la supressió de la sisena hora i de la implantació de la jornada compactada sobre la segregació escolar i desenvolupar les mesures que escaiguin si la jornada escolar esdevé un factor discriminant en l'elecció de centre per part de les famílies, tant en centres de primària com de secundària.
- Promoure la implantació de jornades escolars similars als instituts (i a les escoles, si escau) dins de cada territori.
- Promoure el funcionament del servei de menjador escolar als instituts de secundària i la provisió de beques als alumnes socialment desfavorits, malgrat que a la tarda no hi hagi classes, i desenvolupar mesures per garantir l'accessibilitat econòmica a les activitats educatives de tarda als instituts (i a les escoles, si escau) amb jornada compactada i l'atenció socioeducativa dels alumnes socialment desfavorits.

3. La discriminació positiva i les mesures compensatòries als centres amb composició social desfavorida

Els projectes educatius de centre

- Garantir la qualitat dels projectes educatius dels centres amb més complexitat social i amb una demanda més feble, i desenvolupar les mesures necessàries per compensar la incidència de la composició social del centre en el desenvolupament del projecte educatiu.
- Promoure la participació dels centres amb una demanda més feble i amb una composició social desfavorida en programes de desegregació que contribueixin a millorar i prestigiar els projectes educatius d'aquests centres, com ara els programes inspirats en les Magnet Schools dels Estats Units que ja s'estan duent a terme en alguns centres amb una especial complexitat social i educativa de Catalunya (mentre els problemes de segregació escolar persisteixin, i amb la precaució necessària per evitar que el caràcter distintiu de la seva especialització curricular i pedagògica acabi debilitant la demanda d'altres centres propers).
- Acompanyar la implementació de mesures per revalorar el projecte educatiu dels centres amb d'altres que contribueixin a combatre la segregació escolar en l'admissió d'alumnat (informació i acompanyament de les famílies, etc.).
- Promoure la integració de centres guetitzats i centres no guetitzats, amb l'objectiu de configurar centres amb una composició social heterogènia, d'acord amb el marge d'actuació de què disposa el Departament d'Ensenyament en la programació de l'oferta.

- Procedir al tancament dels centres guetitzats, especialment quan hi hagi un clar desequilibri en la composició social del seu entorn, després de constatar la impossibilitat de revertir aquesta situació, un cop aplicades les mesures que corresponguin per heterogeneïtzar la composició social del centre.

La direcció i la dotació de professionals al centre

- Garantir lideratges potents i compartits als centres amb demanda feble o una elevada concentració d'alumnat socialment desfavorit, amb una adequada formació i implicació de les direccions per gestionar aquesta complexitat social, per consolidar el projecte educatiu i per millorar el prestigi social del centre, amb projectes de direcció ben orientats per fer possibles aquests processos de millora i que comptin amb la participació i la cohesió del conjunt de la comunitat escolar, etc.

- Promoure, a través de la normativa que regula les plantilles i la provisió de llocs docents als centres i a través de les mesures de gestió de personal que corresponguin, l'estabilitat dels claustres de professorat dels centres amb una composició social desfavorida o amb una demanda social feble.

- Garantir que els centres amb una composició social desfavorida tinguin una dotació més gran de docents, d'acord amb les necessitats educatives del seu alumnat, suficient per atendre les necessitats educatives específiques existents, i la implicació del claustre de professorat, no només per atendre la diversitat de l'alumnat, sinó també per consolidar el projecte educatiu i millorar la valoració del centre per part de l'entorn.

- Establir, a través de la normativa que regula anualment la configuració de plantilles, una dotació de professionals diferenciada per als diferents nivells de complexitat dels centres (no només els centres amb una elevada complexitat), a fi que la dotació de professorat dels centres depengui de la composició social de l'alumnat.

- Regular (a través de la normativa que regula l'elaboració de les plantilles) i garantir la dotació de plantilles més multidisciplinàries als centres amb una elevada complexitat educativa, amb assignacions de professionals de l'àmbit social (tècnics d'integració social, educadors socials, treballadors socials, etc.) i de l'àmbit de la salut (psicòlegs, logopedes, etc.) per atendre les necessitats existents.

- Introduir mecanismes d'incentius o d'altres per garantir que els professors més qualificats per a la tasca docent prestin servei als centres amb una complexitat més elevada, i incorporar en la regulació sobre el procediment de promoció docent l'exercici professional en centres amb una composició social desfavorida com a element definidor.

Les condicions materials dels centres

- En la planificació dels processos de construcció i reforma de centres, prioritzar l'adequació de les instal·lacions dels centres amb més concentració de necessitats educatives específiques, tot recordant que les condicions materials constitueixen una garantia de qualitat i igualtat de l'ensenyament i un factor clau per atraure les famílies i evitar fenòmens de segregació.